

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Карпенко Є. М.

**ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-
АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

Навчально-методичний посібник

**Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
Житомир
2014**

УДК 378. 14(07)
ББК 74.58 я73
К26

*Рекомендовано до друку вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 7 від 28 лютого 2014 р.)*

Рецензенти:

- Базурин В. М.** кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри інноваційних освітніх технологій та профорієнтології Глухівського національного педагогічного університету;
- Кажан Ю. М.** кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри німецької філології Маріупольського державного університету;
- Моркотун С. Б.** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри слов'янських і германських мов Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Карпенко Є. М.

К26 Дидактичні основи формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки : Навчально-методичний посібник / за ред. І. В. Самойлюкевич. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 79 с.

У посібнику представлені шляхи формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення психолого-педагогічних, професійно-методичних та мовних фахових дисциплін. Навчально-методичний посібник є системою теоретичних та практичних матеріалів, призначених для використання у фаховій підготовці майбутніх учителів іноземних мов, а також у професійній діяльності викладачів вищих навчальних закладів та вчителів загальноосвітніх шкіл.

Для викладачів, аспірантів, студентів, зацікавлених проблемами розвитку педагогіки вищої школи.

**УДК 378. 14(07)
ББК 74.58 я73**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
I. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ УМІННЯ У СТРУКТУРІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	
II. СУТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ, ЇХ ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ.....	
III. ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ „ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВНЗ”.....	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	

ВСТУП

Інтеграція України в європейський освітній простір, сучасні тенденції розвитку мовної освіти у цьому контексті передбачають оновлення цілей і змісту навчання та вивчення іноземних мов у середніх та вищих навчальних закладах. Ці зміни обумовлюють пріоритетність професійної освіти вчителів мовних спеціальностей, вимагають перегляду традиційного статусу викладачів даного профілю, а також створення оптимальних умов для формування у них потреби глибокого та всебічного аналізу мовного матеріалу в процесі роботи з інформаційними джерелами.

Це змушує освітні установи формувати у майбутніх фахівців мовного педагогічного профілю вміння вчитися, добувати необхідну інформацію, перетворювати її в знання та використовувати на практиці. Але для цього педагог повинен не лише володіти спеціальними інформаційними знаннями та вміннями, а й бути готовим транслювати їх, навчаючи інших. Лише за такої умови може бути реалізована ідея повноцінного становлення інформаційного суспільства в Україні.

Інформаційно-аналітичні вміння (ІАУ) як основа формування зазначених умінь є важливим компонентом фахової підготовки вчителя, оскільки вони дозволяють вистояти під натиском інформаційних потоків, ефективно відбирати та оцінювати інформацію з точки зору її достовірності та корисності для вирішення поставлених завдань, бути активним та відповідальним у процесі вибудови власної системи професійних знань та вмінь, здатним до ефективної інформаційної взаємодії з усіма учасниками педагогічного процесу.

Актуальність проблеми формування ІАУ зумовлена, насамперед, практичною потребою запровадження у навчальний процес ВНЗ нових форм, методів та засобів навчання, що сприяють формуванню у майбутніх учителів умінь ефективної роботи з інформацією, що забезпечують ефективний пошук, аналіз та засвоєння нової інформації, можливість адекватно реагувати на

складну динамічну ситуацію, адаптуватись до швидкісного потоку нової інформації, брати відповідальність за формування власної системи знань та умінь, більш продуктивно здійснювати професійну діяльність.

Пропонований увазі викладачів, аспірантів, студентів посібник не розв'язує остаточно проблему формування ІАУ, проте, сподіваємось, що наукове висвітлення питань інформаційно-аналітичної діяльності може дещо модифікувати систему отриманих знань і умінь, систематизувати їх, сконцентрувати увагу на місці та ролі ІАУ у професійному становленні сучасного педагога у педагогічному процесі, дати поштовх до самопізнання, саморозвитку, формування необхідних особистісних якостей.

I. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ УМІННЯ У СТРУКТУРІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Суспільство XXI століття знаходиться на якісно новому етапі свого розвитку, відмінною рисою якого є значне підвищення ролі інформаційних процесів, створення глобального інформаційного простору. При цьому стають особливо важливими уміння орієнтуватися в інформаційному просторі полікультурного світу, самостійно конструювати свої знання, організовувати навчальну діяльність, спрямовану на створення навчального продукту, який є матеріальним результатом індивідуальної або спільної праці. Велика кількість нової інформації, у тому числі іншомовної, можливість вирішувати професійні завдання шляхом участі у міжнародних проектах вимагають від майбутнього фахівця мовного педагогічного профілю володіння інформаційно-аналітичними уміннями.

Сучасна освіта в галузі іноземних мов орієнтована не лише на придбання студентами лексичних та граматичних знань, а й розвиток тих професійних умінь, які будуть необхідними в майбутній професійній діяльності студентів. У свою чергу, фахова (професійна) підготовка майбутнього вчителя розглядається як цілісний процес засвоєння та закріплення загально-педагогічних і спеціалізованих знань, умінь і навичок, результатом якого вважається вироблення у майбутніх вчителів готовності до професійної діяльності [30, 35, 43]. Наше дослідження побудоване на використанні іноземної мови, і головна мета полягає в тому, щоб визначити, якою мірою навчання іноземної мови може сприяти розвитку ІАУ студентів, необхідних майбутньому вчителю в педагогічній діяльності.

З огляду на те, що загальний зміст фахової підготовки вчителя повинен визначатися цілями й завданнями навчального процесу в загальноосвітній школі загалом, а спеціальні знання визначаються також предметом, який майбутній учитель буде викладати. Стосовно спеціальних знань розрізняють спеціальності

природничого та гуманітарного профілю. Згідно з державним класифікатором України „Класифікація видів науково-технічної діяльності” № 822 від 30.12.1997 р. філологічні науки разом із історичними науками та мистецтвознавством належать до гуманітарних наук.

Аналіз освітньо-кваліфікаційних характеристик і виробничих функцій майбутнього фахівця гуманітарного напрямку, проведений дослідником Л.С. Сметаніною, дав змогу виділити такі групи типових видів діяльності та умінь, релевантних темі дослідження:

- уміння роботи з інформацією: реферування, систематизація, обробка, аналіз та узагальнення, анотування, творчий аналіз наукової літератури, формалізація, тобто здійснення теоретичного абстрагування;

- уміння проводити інформаційно-пошукову роботу: проведення спостережень, анкетувань, вивчення особливостей взаємодії, спілкування в колективі, відбір джерел, каналів інформації;

- уміння працювати з новими інформаційними технологіями: створення емпіричної бази та банку даних тощо, пошук інформації в Інтернеті, використання інформаційних технологій для обробки іншомовних професійно-орієнтованих джерел, реалізація електронного документообігу та ін.;

- уміння професійно викладати фахові дисципліни у загальноосвітній школі [40].

Як бачимо, більшість виокремлених умінь стосуються роботи з інформацією та здійснення дослідницької діяльності. Враховуючи наведене, під *фаховою підготовкою вчителя ІМ* будемо розуміти цілеспрямований процес оволодіння загальнопедагогічними та спеціалізованими знаннями, уміннями та навичками, спрямований на вироблення у майбутнього вчителя ІМ готовності до професійної та науково-дослідної діяльності.

Більшість виокремлених умінь стосуються роботи з інформацією та здійснення дослідницької діяльності. Враховуючи наведене, під *фаховою підготовкою вчителя ІМ* будемо розуміти цілеспрямований процес оволодіння

загальнопедагогічними та спеціалізованими знаннями, уміннями та навичками, спрямований на вироблення у майбутнього вчителя ІМ готовності до професійної та науково-дослідної діяльності.

Оскільки зазначені уміння є складовими інформаційно-аналітичної діяльності (ІАД), це дозволяє розглядати ІАД як важливий компонент фахової підготовки вчителя. Зміст цієї особливо необхідної в сучасних умовах діяльності розкривається через розуміння додатків „інформаційна” і „аналітична”. Звернемося до етимології слова „аналіз”. Зазвичай термін „аналіз” розглядають у двох контекстах. З одного боку, аналіз (від грецьк. „analysis” розпад) – це уявне розчленування об'єкта на елементи, яке дозволяє отримати уявлення про будову досліджуваного об'єкта, його структури, частин, на противагу синтезу [41, с. 12]; згідно з іншою точкою зору, аналіз включає в себе і процедури синтезу, в зв'язку з цим аналіз ототожнюють з дослідницькою діяльністю [41, с. 69]. Додаток „інформаційна” означає ставлення до інформації як до ресурсу, володіння всім арсеналом засобів одержання, накопичення, обробки та передачі інформації.

Поняття діяльності, у свою чергу, часто трактують як особливу форму активного ставлення до світу [44, с. 37]. Серед компонентів діяльності виділяють мотиви, які спонукають суб'єкт до діяльності; цілі як прогнозовані результати цієї діяльності, що досягаються за допомогою дій; операції, за допомогою яких реалізується діяльність. Операція (лат. operatio – дія) розглядається як виконавча одиниця діяльності людини, яка співвідноситься із завданням та з предметними умовами її реалізації. Операції, за допомогою яких людина досягає своїх цілей, є результатом оволодіння суспільно виробленими способами дій. Будь-яка діяльність включає в себе мету, засіб, результат і сам процес діяльності, і, таким чином, невід'ємною характеристикою діяльності є її усвідомленість [44].

Це дозволяє нам детальніше проаналізувати зміст ІАД вчителя, визначити її складові компоненти, які є основою для формування інформаційно-

аналітичних умінь (ІАУ), уточнюють їх сутність і наближають до їх переліку. Користуючись прийнятим у психології розумінням діяльності як багаторівневої системи, компонентами якої є ціль, мотиви, дії та результат [9], можна стверджувати, що структурно ІАД вчителя являє собою складний синтез тісно взаємопов'язаних компонентів – ціннісно-мотиваційного, когнітивно-операційного, рефлексивно-оцінного. Охарактеризуємо кожен з вищеназваних компонентів ІАД.

Ціннісно-мотиваційний компонент становить сукупність стійких мотивів, цілей, що ініціюють появу потреб здійснювати ІАД. Даний компонент наповнює ІАД вчителя змістом; відображає прагнення особистості до самоактуалізації, самоствердження, самовираження, саморозвитку в інформаційно насиченому середовищі; змушує педагога досягати поставлених цілей. Він включає в себе усвідомлення необхідності формування ІАУ, ставлення до себе як до суб'єкта навчальної діяльності.

Наступним компонентом, який ми виділяємо у складі ІАД, є когнітивно-операційний. Це сукупність системи теоретичних і практичних знань (психолого-педагогічних, методичних, лінгвістичних, загальноосвітніх, технологічних, професійних), здобутих спеціалістом у ВНЗ під час бакалаврської підготовки, з урахуванням їх глибини і обсягу, а також професійно значущих психолого-педагогічних умінь, необхідних для ІАД, які трансформуються з потенційного в реальний, діяльнісний стан.

Рефлексивно-оцінний компонент ІАД визначається: відповідальністю за результати діяльності; наявністю професійно важливих знань; уміннями прогнозувати, свідомо контролювати і критично оцінювати результати власної діяльності, імпровізувати, обирати альтернативні способи вирішення навчально-педагогічних задач, пізнавати себе і самореалізуватись у професійній діяльності; сформованістю таких важливих для професіонала якостей як креативність, ініціативність, спрямованість на співпрацю, впевненість у собі, схильність до самоаналізу.

Поділяючи точку зору І. М. Кузнєцова та розглядаючи ІАД як процес семантичної обробки даних [21, с. 76], ми представляємо інформаційно-аналітичну діяльність у вигляді деякої послідовності відносно самостійних етапів, сукупний опис яких і дає уявлення про нього в цілому. Нижче наведена одна з можливих схем організації процесу ІАД, передана у вигляді алгоритмічної послідовності процедур [16, 21, 39]:

1. Визначення об'єкта, предмета і проблеми аналізу. Збір інформації.
2. Первинна оцінка фактографічного матеріалу.
3. Вибір або розробка методів аналізу. Розкриття значення фактів.
4. Формулювання аналітичних висновків.

Розглянемо докладніше кожен з етапів ІАД.

1. Починається ІАД з визначення об'єкта, предмета і проблеми аналізу. Даний етап включає ознайомлення з проблемою в цілому, а також з суміжними питаннями, вивчення яких може виявитися корисним; розробки загального плану роботи та основних джерел, які ймовірно можуть бути використані. У процесі збору фактографічних даних необхідне в першу чергу чітке визначення використовуваних понять і максимально велика джерельна база. При підборі джерел необхідно критично ставитися до знайденої інформації.

2. Оцінка фактографічного матеріалу. Основне завдання на цьому етапі полягає в тому, щоб оцінити отримані дані, виділити з маси описуваних фактів ті, аналіз яких доцільно продовжити. Цей етап включає оцінку, класифікацію, аналіз і з'ясування фактів.

3. На даному етапі належить вибрати тип аналізу (метод ситуаційного аналізу, контент-аналіз тощо). Обраний тип аналізу зумовлює вибір конкретних методів аналітичної діяльності [39]. У процесі розкриття значення фактів слід звернути увагу на те, що факт несе в собі велике смислове навантаження, тому необхідним є найбільш повне розкриття значення кожного факту.

4. Висновки. Тут формулюються остаточні висновки, які є метою будь-якого інформаційного аналізу. При необхідності для досягнення максимального

ефекту можна використовувати таблиці та діаграми, мультимедійні презентації.

Слід відмітити, що в інформаційно-аналітичній роботі доводиться багатократно повертатися до повторення дій. Проводячи аналітичну роботу, ми повинні бути готові повертатися назад і вносити зміни в наш попередній план кожного разу, коли в світлі нових даних в цьому виникне необхідність.

На думку багатьох вчених, серед переліку умінь, необхідних майбутньому вчителю для здійснення професійної діяльності, варто виділити ряд інформаційних та аналітичних умінь, які, на думку деяких дослідників, складають основу професіограми майбутнього вчителя [5, 6]. Серед таких умінь особливо важливими з професійної точки зору для майбутніх вчителів ІМ є вміння оцінювати інформацію, зібрану з різних джерел, у тому числі іншомовних, з точки зору її достовірності, точності, корисності для розв'язання професійних завдань; розпізнавати суперечливі дані, судження, аргументи та використовувати у власній професійній діяльності лише достовірні, перевірені дані.

Так, збір інформації включає читання друкованих або рукописних текстів різних жанрів, прослуховування аудіо- та перегляд відеоматеріалів, активну чи пасивну участь у бесіді іноземною мовою. При цьому студенти повинні вміти обирати метод та засіб пошуку, виконувати вибірку потрібної інформації за допомогою правильно визначених та сформульованих критеріїв пошуку, визначати джерела інформації та стратегії їх пошуку.

Уміти обробляти інформацію означає вміти користуватися різними видами читання та аудіювання для того, щоб виділити основні думки і потрібну інформацію, зрозуміти підтекст, ставлення автора до подій чи фактів, що описуються; співставляти інформацію з різних джерел, вміти оцінювати інформацію з точки зору її достовірності та об'єктивності, вміти аналізувати, систематизувати, класифікувати отриману інформацію, вміти визначити можливість використання отриманої інформації у власній професійно спрямованій діяльності. Щоб використати інформацію у власній професійно спрямованій діяльності, випускники спеціалізованого ВНЗ повинні вміти

підготувати анотацію, реферат, доповідь, з використанням отриманої інформації, вести полеміку, дискусію, оперуючи достовірними фактами та аргументовано доводячи свою точку зору з певної проблеми.

При цьому важливим є те, що наведені інформаційні вміння є основою для аналітичних, поєднання яких розкриває нові можливості перед майбутнім спеціалістом мовного педагогічного профілю. Майбутній вчитель зможе навчитися не тільки знаходити необхідні йому дані у бурхливому і швидкозмінюваному потоці інформації, а і вміти аналізувати їх, порівнювати з іншими, узагальнювати та робити висновки. Саме тому при побудові системи підготовки майбутніх фахівців педагогічних спеціальностей потрібно враховувати обидва типи умінь: інформаційні і аналітичні, які доповнюють один одного. Інформаційні вміння дозволяють студентам орієнтуватися в інформаційному потоці, передбачаючи при цьому опанування основами роботи із джерелами інформації: підручниками, посібниками, періодичними виданнями, інтернет-ресурсами, а також навичками роботи з комп'ютером, а аналітичні вміння дозволяють зробити необхідні висновки із отриманих даних.

II. СУТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ, ЇХ ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Учитель епохи інформаційної доби перестає бути джерелом первинної інформації, він перетворюється в посередника, який сприяє її отриманню. Сучасна система професійно-педагогічної освіти повинна „готувати не сліпих послідовників ідей і методів, а людей аналітичного складу розуму, здатних критично підходити до розв’язання наукових і життєвих проблем”, „постійно прагнути до набуття нових знань, нової інформації, навчитися творчо застосовувати її у різних ситуаціях” [17, с. 43].

Однією з основних умов ефективного пошуку, аналізу та використання інформації у власній професійно-спрямованій діяльності є розуміння сутності інформації та інформаційних процесів, їхньої ролі в пізнанні навколишньої дійсності та в продуктивній діяльності людини. Тому процес фахової підготовки майбутніх учителів повинен забезпечити формування знань: про види інформації; про інформаційний процес; про особливості навчальної інформації; про кількісні та якісні характеристики інформації, її цінність тощо.

Інформація є предметом дослідження, вивчення та споживання, а на сучасному етапі розвитку суспільства, в умовах переходу до нової соціально-економічної формації, її можна віднести до найціннішого ресурсу у всіх сферах людської діяльності [45, с. 148]. Найбільш загальноприйнятим можна вважати визначення академіка В. М. Глушкова, який під інформацією розумів сукупність відомостей, що циркулюють у природі, суспільстві та технічних засобах, створених людиною [26]. Стосовно навчального процесу характеризує інформацію Архангельский С. І.: „Інформація в навчанні розуміється як основний матеріал мисленнєвої роботи. Діалектично інформація розглядається, як зміст відображення, як засіб впливу на мисленнєвий апарат. Для навчального процесу, як і для всіх систем,

інформація має сенс лише тоді, коли знаходиться в русі та застосовується з метою пізнання та управління” [1, с. 111]. Це дозволяє нам трактувати інформаційну діяльність як провідну діяльність, здійснювану учасниками педагогічної взаємодії в освітньому процесі.

Інформація є інструментом для отримання знань, і її вибір залежить від свободи вибору людини. Для того, щоб отримати знання зі знайденої інформації, потрібно володіти певними вміннями, мотивацією, та попередніми знаннями, які можна узгодити з новими. Ми поділяємо точку зору Ф.М. Махніної про те, що в пізнавальному процесі „знання – інформація як перевтілене знання – нове знання” найбільш слабкою ланкою є невміння знаходити, відбирати, аналізувати та використовувати інформацію. [27, с. 102]

Аналізуючи загальні властивості інформації, її види та функції, вплив на професійне становлення майбутнього вчителя було сформульовано загальний методологічний принцип: інформація, яка циркулює в навчальному процесі, повинна бути ефективною на кожному етапі навчального процесу, в кожний момент навчальної діяльності. Цей принцип визначає вибір методів, організаційних форм і засобів навчання, спрямованих на дослідження сутності об’єктів, явищ та процесів, які вивчаються. [33]

Відомий психолог А. М. Лурія вважав, що інформація, яку людина отримує із зовнішнього світу, проходить довгий шлях, який наряду з активною діяльністю почуттів, включає і активні дії людини, її попередній досвід, і визначальну участь мови, що зберігає досвід поколінь та дозволяє виходити за рамки тієї інформації, що отримується [25]. Отримання та обмін інформацією відбувається в процесі комунікації, – взаємодії, що здійснюється на основі інформаційних процесів. Інформаційна педагогічна взаємодія являє собою складний та багатоаспектний процес. Об’єми інформації, необхідної для її якісного здійснення постійно ростуть та змінюються. Тому особливої уваги в рамках нашого дослідження заслуговують поняття педагогічної та

навчальної інформації. Аналізуючи структури класифікацій педагогічної інформації за різними основами, було з'ясовано, що авторські класифікації педагогічної інформації не виключають одна одну, а відображають поліструктурність основ класифікацій залежно від завдань досліджень їх розробників. Зокрема, Л. Д. Квіртія визначає педагогічну інформацію „як результат пізнавальної діяльності у вигляді окремих фрагментів чи цілісних систем логічних висловлювань, гіпотетичних уявлень, теорій, суджень і висновків щодо закономірностей розвитку антропологічних та інтелектуальних можливостей соціального феномена – людини, а також відомостей про організацію і перетворення „самопізнавальних” систем науки, апарату пошуку й управління потоком її інформації про комунікативні зв'язки у світовому масштабі” [15]. Педагогічна інформація, на думку Л. Д. Квіртія, складається, зокрема, з наукової, інструктивної та навчальної інформації. Н. В. Кузьміна характеризує навчальну інформацію як один із п'яти структурних елементів педагогічної системи і визначає її як засіб для досягнення поставлених цілей цієї системи. [22] У процесі проектування педагогічної діяльності існують такі типи інформації: „інформація, яку задають (учбова інформація, яка міститься в державних документах і регулює діяльність педагогічної системи); інформація, яку пред'являють (продукт творчості самого викладача, який відбирає і композиційно конструює інформацію на базі власних уяв про послідовність, засоби, методи, форми); засвоєна інформація (результат творчості викладача і студента, яка складає фонд майбутньої професійної компетенції студента” [22, с. 78]. І. Я. Лернер розглядає навчальну інформацію як один із структурних компонентів змісту освіти, який включає:

1. Інформацію, яка підлягає засвоєнню (навчальну інформацію) та охоплює знання, накопичені людством (основні ідеї, концепції, теорії, поняття науки), а також знання про шляхи, методи пізнання, типи і способи розумових дій.

2. Способи діяльності – уміння, навички
3. Досвід емоційно-ціннісного ставлення до знань.
4. Досвід творчої діяльності [24].

Для того, засвоєння та оперування навчальною інформацією було ефективним, необхідна організація освітнього процесу таким чином, щоб студент не сприймав єдине джерело інформації як абсолютну даність, а навчався використовувати весь доступний йому інформаційний масив, обирати інформацію, необхідну для вирішення практичних завдань, перевіряти та оцінювати її з метою прийняття власного рішення.

Матеріали педагогічних публікацій та наші власні спостереження дозволяють довести, що при традиційному ставленні інформація не піддається аналізу, систематизації та структуруванню, які необхідні для вибору способу її подання та передачі в навчальному процесі. Передбачається лише деяка сума знань, що транслюється викладачем під час лекції, яка не має системних і якісних характеристик. Навчальна інформація часто пропонується без цільової установки, актуалізації емоційної сфери студентів та активізації їх особистісного та інтелектуального потенціалу. Сьогодні ставлення до інформації в освіті змінюється в бік бачення в ній не тільки знання, а й системи компонентів впливу на сприйняття, мислення, поведінку особистості. Незважаючи на те, що сама по собі інформація має розвивальний потенціал, для його реалізації недостатньо пунктуально викласти інформацію, слід уміти представити її новизну, обрати найкращий спосіб викладу, розкрити емоційний потенціал.

З іншого боку, розвивальний потенціал інформації повною мірою розкривається лише за умов активної інформаційної взаємодії всіх учасників навчального процесу, інтерактивності навчання, сформованості знань, умінь і навичок поводження з інформацією. При недотриманні цих умов навіть достовірна та корисна інформація може залишитись несприйнятою, або, навпаки, будучи помилковою й шкідливою, інформація може бути сприйнята

у силу некритичного ставлення до неї з боку людини.

С точки зору завдань сучасної освіти важливою є не стільки інформація сама по собі, скільки можливість оперувати нею при розв'язанні теоретичних і практичних завдань, здатність використовувати її у різних умовах і набувати нових знань. Тому педагоги відмічають, що для професійного розвитку важливе значення має накопичення як фонду знань, так і фонду добре відпрацьованих та міцно закріплених розумових прийомів (інтелектуальних операцій) [20, с. 170], за допомогою яких відбувається засвоєння інформації та оперування нею (аналіз і синтез, виділення головного, порівняння, логічний умовивід та ін.). Основною інтелектуальною операцією є аналіз, який завжди виступає у взаємозв'язку з абстрагуванням, узагальненням та іншими розумовими операціями. Найчастіше аналіз інформації передбачає і синтез інформації, підняття її на все більш високий теоретичний рівень. Це явище С. Л. Рубінштейн назвав „аналіз завдяки синтезу” [38, с. 141].

Під даними інтелектуальними операціями найчастіше розуміють способи реалізації дій [23, с. 156]. Послідовність взаємозв'язаних інтелектуальних операцій, які виконуються за певними правилами і спрямовані на вирішення певного завдання, лежить в основі формування умінь та навичок. Уміння та навички – важливі складові навчального процесу, які сприяють набуттю та використанню знань у будь-якій діяльності, визначають її успішність, характеризують рівень засвоєння знань. Формування умінь у майбутніх вчителів – важливе завдання навчання та один із елементів змісту освіти. Тому навчанню способів здійснення дій (операцій), тобто відповідних умінь та навичок, в педагогіці та психології приділяється значна увага. В словниках психологічних понять вміння визначаються як вид досвіду особистості, набутий як сукупність знань і гнучких навичок, що дав добрий позитивний перенос, який забезпечує можливість виконання певної діяльності або дії в нових умовах [18]. У Педагогічній енциклопедії „уміння” розглядаються як можливість ефективно

виконувати дію у відповідності з цілями і умовами, в яких доводиться діяти; при цьому воно може бути як практичним, так і теоретичним [36].

Проблему формування умінь та навичок розглядали багато науковців, увага яких була спрямована на дослідження значення і місця умінь та навичок в процесі особистісного розвитку студентів, визначення специфічних якостей та складових певних умінь, розробку програм і методик їх формування. При цьому у дослідженнях з питань розвитку і формування умінь у майбутніх вчителів зустрічаються різні трактування даного поняття.

У своєму дослідженні О. А. Остряньська на основі аналізу багатьох наукових праць виділяє, серед інших, стійкі ознаки сутності педагогічних умінь. На її думку, педагогічні уміння мають усвідомлений і цілеспрямований характер; передбачають творче використання знань; являють собою готовність до виконання дії; мають здатність переносити дії в нові умови, ситуації; виступають формою функціонування теоретичних знань; характеризуються якістю, точністю, швидкістю функціонування [34].

Зазначене дозволяє зробити висновок про те, що уміння не формуються автоматично в процесі вивчення тієї чи іншої навчальної дисципліни, отже без спеціального навчання прийомів і способів ефективного опрацювання навчальної інформації не можна розраховувати на досягнення високого рівня відповідних умінь. Тому для ефективного педагогічного управління процесом формування умінь ефективною роботи з інформацією необхідна спеціальна організація навчального процесу, обґрунтування комплексу педагогічних умов, пошук і впровадження адекватних методів, способів, засобів навчання.

Складністю поняття „уміння”, багатогранністю його якостей пояснюється той факт, що серед дослідників немає також однозначності щодо їх класифікації, яка здійснюється на основі різних ознак. Розглядаючи інформаційно-аналітичні уміння, ми спиралися на класифікації загально-навчальних умінь Ю. К. Бабанського (навчально-організаційні, навчально-інформаційні, навчально-інтелектуальні уміння); А. В. Усової (пізнавальні,

практичні, організаційні, самоконтролю, оцінні уміння). Ними розроблені класифікації умінь, їх склад та характеристики; етапи їх розвитку; умови, способи та прийоми формування. На підставі аналізу зазначених класифікацій ми вважаємо інформаційно-аналітичні уміння компонентами загально-навчальних умінь (Ю. К. Бабанский), характерними для всіх видів навчально-пізнавальної діяльності, важливими та необхідними для майбутніх фахівців в сучасних умовах. Оскільки одне із найважливіших завдань сучасної вищої школи – навчити студентів вчитися – тісно пов'язане з проблемою формування умінь знаходити, опрацьовувати та використовувати інформацію, то уміння пошуку, всебічної обробки та використання інформації для вирішення поставлених завдань можна вважати основними загально-навчальними уміннями, які є базовими для навчально-пізнавальної діяльності, основою для успішного засвоєння всіх навчальних предметів та подальшої самоосвіти. Розвинені ІАУ зумовлюють успішне набуття предметних навчальних умінь, сприяють оволодінню змістом освіти та є основою для засвоєння нових знань.

Педагогічні та методичні основи формування ІАУ при вивченні різних дисциплін були предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців (Т. В. Волкова, О. П. Кошова, В. А. Попков, А. В. Коржуєв, О. Л. Рязанова, Н. А. Зінчук та ін.). Загальні положення та деякі педагогічні засади формування ІАУ розроблені Е. де Боно, Дж. Мак-Пеком, А. Коржуєвим та іншими. Зокрема, Е. де Боно ІАУ розглядаються як здатність аналізувати інформацію з позицій логіки та особистісно-орієнтованого підходу з тим, щоб застосувати отриману інформацію для стандартних та нестандартних ситуацій, питань та проблем. Всебічний та глибинний аналіз запропонованої нестандартної ситуації, на думку Е. де Боно, має на меті прийняття незалежних, виважених рішень на основі різнобічних продуманих аргументів. Дж. Мак-Пеком розроблені особливості формування та застосування ІАУ в різних сферах діяльності, що виражаються в наступних

положеннях:

1. ІАУ не можуть бути предметом, що функціонує ізольовано від специфічних областей і проблем.

2. Критерії формування ІАУ змінюються в залежності від сфери їх застосування.

3. Процес формування ІАУ включає в себе розвиток мисленнєвих процесів, спрямованих на розв'язання специфічних проблем у певній сфері діяльності [46].

Отже, процес формування ІАУ майбутніх вчителів ІМ вимагає використання специфічних методів та засобів, спрямованих на розвиток аналітичних операцій в процесі педагогічно спрямованої діяльності. Тому процес формування ІАУ в процесі фахової підготовки спеціалістів повинен бути спрямований на виконання ряду завдань, а саме:

- оволодіння теоретичними знаннями про основні форми, правила та закони аналітичного мислення;
- оволодіння вміннями правильного аналізу різноманітної інформації, перевірки її достовірності та прийняття на її основі виважених рішень.

Одними з найбільш продуктивних для досягнення вищенаведених завдань форм організації процесу фахової підготовки можуть бути: проблемна лекція, основою якої є моделювання педагогічних ситуацій, імітація наукових семінарів та дискусій, практичні заняття проблемного та дослідницького характеру, дослідницькі самостійні роботи у позанавчальний час.

На основі аналізу наукової літератури та у зв'язку зі специфікою порушеної проблеми, вслід за С. У. Гончаренко, ми розробили визначення ІАУ як необхідної складової фахової підготовки майбутніх вчителів ІМ. Це інтелектуальне новоутворення, що полягає у здатності знаходити, досліджувати, аналізувати потрібну інформацію та ефективно застосовувати

її у власній професійно спрямованій діяльності. В основі цих умінь лежать різні розумові операції: аналіз і синтез, виділення головного, порівняння, логічний умовивід, зіставлення, класифікація, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, узагальнення, і т.д., і в процесі навчання слід спеціально працювати над їх формуванням.

Серед найважливіших характеристик ІАУ найбільш професійно зорієнтованими є відкритість до нової інформації, нестандартних способів розв'язання поставлених проблем, здатність до формування власних ідей на основі наданої інформації та обґрунтованого вибору між ними, всебічного та глибинного аналізу інформації, здатність до конструктивного діалогу на основі всебічного аналізу висунутих точок зору, направленість на самодіагностику в процесі формування власної системи знань.

Проте фахова підготовка майбутнього вчителя не зводиться лише до отримання сукупності знань. Вона включає в себе також пізнавальні інтереси, ставлення до навчання - те, що називають мотиваційним аспектом. Мотивацією є спонукання інших людей або себе до певної діяльності, що спрямована на задоволення особистісних або колективних цілей або потреб. У психолого-педагогічних дослідженнях мотивація розглядається в тісному зв'язку з іншими властивостями особистості, зокрема, вольовими й емоційними, оскільки мотиваційний аспект „пов'язаний з усім психічним життям індивіда” [32, с. 369]. Тому у процесі формування ІАУ необхідним є сукупне формування розумових, вольових та емоційних якостей особистості.

Поділяючи подібну точку зору, та беручи до уваги виділені нами компоненти інформаційно-аналітичної діяльності, ми представляємо структуру ІАУ в єдності трьох взаємопов'язаних компонентів: ціннісно-мотиваційного, когнітивно-змістового, діяльнісно-операційного. Ціннісно-мотиваційний компонент пов'язаний з усвідомленням ціннісних сторін інформаційно-аналітичної діяльності, виробленням установки на професійну значущість ІАУ, що розвивається від позитивного емоційного ставлення до

стійкої потреби в аналітичній діяльності. Як зазначає Ю. К. Бабанський, „будь-яка діяльність відбувається більш ефективно і дає якісні результати, якщо при цьому в особистості є сильні, яскраві, глибокі мотиви, що викликають бажання діяти активно, із повною віддачею сил, долати неминучі ускладнення, несприятливі умови та інші обставини, наполегливо просуваючись до наміченої мети” [2, с. 25].

Когнітивно-операційний компонент включає в себе сформованість знань, умінь, навичок з інформаційно-аналітичної діяльності, розвиток аналітичного мислення та творчий підхід до справи. Особливо важливими для розвитку ІАУ є знання про способи пошуку, опрацювання, перетворення інформації; про види та методи пошукової (дослідницької) діяльності.

Ціннісно-мотиваційний та когнітивно-змістовий аспекти взаємопов'язані і доповнюють один одного, оскільки ефективність процесу мотивації впливає на якість навчального процесу майбутніх фахівців.

Діяльнісно-операційний компонент забезпечує самостійний пошук інформації для аналізу з метою професійного саморозвитку, самодіагностики власної інформаційно-аналітичної діяльності, прагнення до подальшого удосконалення своїх інформаційно-аналітичних умінь.

Таким чином, загальний рівень розвитку ІАУ залежить від ступеня сформованості кожного з його компонентів. Тому в навчальному процесі потрібно використовувати такі методи, засоби, форми навчання, створювати умови, які б забезпечували формування всіх компонентів ІАУ, впливаючи на мотиваційну, інтелектуальну та емоційну сфери діяльності студентів тощо.

А. В. Горячев так визначає склад умінь даного компоненту:

- уміння визначати можливі джерела інформації та стратегію їх пошуку;
- уміння аналізувати отриману інформацію, використовуючи різного роду схеми, таблиці і т.д. для фіксації результатів;
- уміння оцінювати інформацію з точки зору її достовірності, точності,

повноцінності для вирішення проблеми (завдання);

- уміння визначати потребу у додатковій інформації, отримувати її, якщо це можливо;

- уміння нарощувати свій банк знань за рахунок особистісно значимої інформації;

- уміння створювати власні джерела інформації;

- уміння використовувати результати аналізу та оцінки інформації для прийняття рішень. [8]

Певний інтерес в рамках нашого дослідження становлять погляди Н. Л. Журбенко, яка пропонує розділити процес формування ІАУ та навичок на 4 етапи відповідно до послідовності роботи з інформацією:

А. Етап отримання інформації та її первинної обробки. Даний етап включає такі основні групи умінь:

- уміння визначати цілі,

- уміння пошуку джерела інформації, який відповідає заданим вимогам,

- уміння ознайомлення з інформацією та оцінка інформативності ті цінності джерела.

Б. Етап первинної обробки інформації. До даного етапу відносяться такі групи умінь:

- уміння ознайомлення з інформацією та виділення ключових слів,

- уміння визначати основних та вторинних тем,

- уміння перекладу з іноземної мови на рідну (за необхідності).

В. Етап вторинної обробки інформації. Даний етап включає дві основні групи умінь:

- уміння осмислення та аналізу інформації,

- уміння перефразування,

Г. Заключний етап – створення вторинного тексту. До даного етапу відносяться уміння створення вторинного тексту на іноземній мові у відповідності до поставлених завдань та з використанням стандартних для

цієї мови фраз, висловлювань, кліше [11].

Уміння кожного етапу спочатку є метою навчання, а після того, як вони закріплюються, трансформуються в навичку, тобто відповідна дія приймає розумову форму, перестають бути метою та перетворюються в засіб досягнення нової мети, а саме – оволодіння уміннями наступного етапу.

Важливого значення для нас набуває також той аспект проблеми, який пов'язаний з уточненням змісту фахової підготовки майбутніх учителів ІМ у зв'язку зі змінами в мовній політиці на сучасному етапі розвитку України. Серед переліку умінь, необхідних майбутньому вчителю ІМ для здійснення професійно спрямованої діяльності варто виділити ряд інформаційних умінь, які складають основу професіограми майбутнього вчителя іноземної мови, що зазначено у Рекомендаціях Ради Європи [13].

Серед цих умінь, особливо важливими з професійної точки зору для майбутніх вчителів ІМ є вміння оцінювати інформацію, зібрану з різних джерел, у тому числі іншомовних, з точки зору її достовірності, точності, корисності для розв'язання професійних завдань; розпізнавати суперечливі дані, судження, аргументи, та використовувати у власній професійній діяльності лише достовірні та перевірені дані [37]. Так, збір інформації включає читання друкованих чи рукописних текстів різних жанрів, прослуховування аудіо- та перегляд відеоматеріалів, активна чи пасивна участь у бесіді іноземною мовою. При цьому студенти повинні уміти обирати метод та засіб пошуку, виконувати вибірку потрібної інформації за допомогою правильно визначених та сформульованих критеріїв пошуку, визначати джерела інформації та стратегії їх пошуку. Уміти обробляти інформацію означає уміти користуватися різними видами читання та аудіювання для того, щоб виділити основні думки і потрібну інформацію, зрозуміти підтекст, ставлення автора до подій чи фактів, що описуються; співставляти інформацію з різних джерел, уміти оцінювати інформацію з точки зору її достовірності та об'єктивності, вміти систематизувати отриману

інформацію, вміти визначити можливість використання отриманої інформації у власній професійно спрямованій діяльності. Щоб використати інформацію у власній професійно спрямованій діяльності, випускники спеціалізованого ВНЗ повинні вміти підготувати анотацію, реферат, доповідь, з використанням отриманої інформації, вести полеміку, дискусію, оперуючи достовірними фактами та аргументовано доводячи свою точку зору з певної проблеми.

ЮНЕСКО, підкреслюючи важливість навчальних планів, які забезпечують формування умінь аналітичного мислення, ефективного спілкування та співробітництва, серед основних умінь, необхідних сучасному фахівцю, виділяє ряд аналітичних умінь: встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, виявляти залежність між явищами та подіями, узагальнювати великі об'єми інформації з метою формулювання аналітичних висновків, вміння знаходити відповіді на питання, виконувати різні види аналізу, моделювати різні ситуації, висувати та перевіряти гіпотези, інтерпретувати факти та концепції [31, с. 37].

При цьому важливим є те, що наведені інформаційні вміння є основою для аналітичних, поєднання яких розкриває нові можливості перед майбутнім спеціалістом мовного педагогічного профілю. Адже майбутній вчитель повинен навчитися не тільки знаходити необхідні йому дані у бурхливому і швидкозмінюваному потоці інформації, а і вміти аналізувати їх, порівнювати з іншими, узагальнювати та робити висновки. Саме тому при побудові системи підготовки майбутніх фахівців мовних педагогічних спеціальностей потрібно враховувати обидва типи умінь: інформаційні і аналітичні, які доповнюють один одного. Інформаційні вміння дозволяють студентам орієнтуватися у інформаційному потоці, передбачаючи при цьому опанування основами роботи із джерелами інформації: підручниками, посібниками, періодичними виданнями, інтернет-ресурсами, а також навичками роботи на комп'ютері, а аналітичні дозволяють зробити необхідні висновки із отриманих даних.

Враховуючи позицію Н. Л. Журбенко та інших дослідників, які наголошували на послідовності та поетапності формування умінь ефективної роботи з інформацією, беручи за основу групи інтелектуальних операцій, які є типовими для основних етапів пошуку, всебічної обробки та використання інформації виділяємо чотири групи інформаційно-аналітичних вмінь, які підлягають поетапному формуванню у процесі інформаційно-аналітичної діяльності.

На *першому* етапі ІАД, спрямованому на визначення об'єкта, предмета і проблеми аналізу та збір інформації, необхідними є уміння пошуку та відбору інформації, серед яких можна виділити інформаційні уміння пошуку необхідної інформації в різних джерелах та аналітичні уміння розуміти завдання в різних формулюваннях та контекстах та аналізувати різноманітні джерела інформації (паперові, електронні, мережеві ресурси тощо) з метою встановлення їх надійності та корисності для вирішення поставленого завдання тощо.

Другий етап ІАД має на меті первинну оцінку фактографічного матеріалу, на цьому етапі формується група умінь первинного аналізу інформації, яка включає інформаційні уміння виділяти основні ідеї певної інформації та аналітичні уміння оцінки інформації з точки зору її достовірності, точності, актуальності та корисності для вирішення проблеми тощо.

На *третьому* етапі ІАД, спрямованому на вибір або розробку методів всебічного аналізу інформації, застосовується група умінь всебічного аналізу інформації: інформаційні уміння сортувати, класифікувати, систематизувати інформацію, встановлювати зв'язки між різними формами та видами інформації, відокремлювати факти та аналітичні уміння усвідомлювати інформацію, оцінювати її смисл та значущість, співвідносити зі своїми цілями та завданнями тощо.

На *четвертому* етапі ІАД відбувається формулювання аналітичних

висновків. На цьому етапі необхідними є уміння використання інформації у власній професійній діяльності: аналітичні уміння інтегрувати знайдену інформацію у систему власних знань для одержання цілісного уявлення про об'єкт дослідження та інформаційні уміння представляти результати аналізу у вигляді схем, таблиць, діаграм, мультимедійних презентацій тощо.

Подана класифікація може бути використана для пошуку ефективних шляхів поетапного формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх вчителів ІМ у процесі фахової підготовки, оскільки вона дозволяє виділити основні етапи формування ІАУ майбутніх вчителів ІМ: організація діяльності з пошуку інформації, зокрема іншомовної, оволодіння технологіями її аналізу, структурування, систематизації та адекватного подання; створення спеціальних ситуацій, які вимагають залучення результатів аналізу отриманої інформації до прийняття рішень та створення власної інформації, залучення студентів до висунення і перевірки гіпотез, вироблення і співставлення різних варіантів розв'язання завдання, аргументованого вибору між ними.

III. ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ „ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВНЗ”

Виникнення у студентів зацікавленості у формуванні ІАУ, первинні прояви професійної компетентності у сфері інформаційно-аналітичної діяльності уможливають процес поетапного формування ІАУ. Цей процес пов'язаний із засвоєнням системи знань та конкретних умінь, необхідних для інформаційно-аналітичної діяльності. Завданням цього процесу є включення студентів у навчально-пізнавальну діяльність (наближену до конкретної професійної інформаційно-аналітичної діяльності) для усвідомлення окремих типів професійних завдань, важливості їх виконання, методик здійснення аналітичної обробки фахової інформації та методики самоперевірки навчальних досягнень. Метою цього процесу є подальша організація умов, які сприяють узагальненню попередньої теоретичної підготовки майбутніх вчителів, що передбачає їх самостійність та творчий підхід до вирішення професійних аналітичних завдань, удосконалення власних умінь та набуття навичок шляхом використання різних методів аналітичного опрацювання професійної інформації з одного боку, а також глибокому і повноцінному освоєнню технології аналітичного дослідження педагогічних та лінгвістичних явищ та специфіки інформаційно-аналітичної роботи у школі. Також враховується, що аналіз для педагога – це один із напрямів педагогічної діяльності, що є основою для прийняття рішень і зводиться до їх обґрунтування на підставі обробленої фахової інформації; він використовує певну наукову термінологію та особливий арсенал методів дослідження, що дає змогу зробити процес прийняття рішень ефективним. Позааудиторна робота майбутніх вчителів також повинна бути спрямована на поглиблення теоретичних положень з інформаційно-аналітичної діяльності та набуття первинного професійного досвіду шляхом самостійної аналітичної обробки фахової інформації та підготовки міні-уроків.

Для реалізації поставленої мети у навчальний процес студентів-філологів було введено спецкурс „Формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів іноземних мов у ВНЗ”. Поставлена мета визначила вибір *форм* її реалізації: лекції, семінарсько-практичні заняття, лабораторні роботи, міні-уроки, відео-, аудіотренінги. Під час занять використовувались такі *засоби* навчання, як слово педагога, рольові ігри, вправи, педагогічні задачі, ТЗН.

Доцільність розробки і впровадження спеціального курсу для студентів-філологів з формування у них ІАУ ґрунтується на результатах аналізу навчальних планів за напрямом підготовки „Педагогічна освіта” освітньо-кваліфікаційного рівня „Бакалавр” і програм з предметів психолого-педагогічного та філологічного циклів, результатах спостережень і даних діагностичного анкетування.

Основні причини розробки і впровадження курсу:

- необхідність систематизації, актуалізації та поповнення знань і умінь роботи з інформацією, отриманих під час попереднього навчання;
- необхідність виділення та розгляду ІАУ як необхідної складової професійної компетентності вчителя;
- необхідність у формуванні у студентів потреби у самовдосконаленні як професійно значимого уміння у підготовці до майбутньої професії.

Без сумніву, невеликий спецкурс не може підготувати студентів до вирішення всіх проблем формування ІАУ. Проте, наукове висвітлення питань інформаційно-аналітичної діяльності може дещо модифікувати систему отриманих знань і умінь, систематизувати їх, сконцентрувати увагу на місці та ролі ІАУ у професійному становленні сучасного педагога у педагогічному процесі, дати поштовх до самопізнання, саморозвитку, формування необхідних особистісних якостей.

Для структурування змісту курсу нами були реалізовані наступні етапи:

1. Проведено аналіз навчальних планів за напрямом підготовки „Педагогічна освіта” освітньо-кваліфікаційного рівня „Бакалавр ” і програм з

предметів психолого-педагогічного та філологічного циклів, які закладають підґрунття формування ІАУ.

2. Визначено теми, які дозволяють надати студентам знання і сформувати вміння аналізу інформації.

3. Конкретизовано задачі формування ІАУ студентів-філологів у процесі професійної підготовки.

4. Визначено умови реалізації спецкурсу під час навчальних занять, конкретизовано форми проведення навчальних занять.

5. Розроблено заняття та їх окремі етапи, які сприяють формуванню ІАУ студентів-філологів.

При розробці спецкурсу ми виходили з наступних положень:

- ІАУ не можуть бути предметом, що функціонує ізольовано від специфічних областей і проблем.

- Критерії формування ІАУ змінюються в залежності від сфери їх застосування.

- Процес формування ІАУ включає в себе розвиток мисленнєвих процесів, спрямованих на розв'язання специфічних проблем у певній сфері діяльності.

Ми виділили наступні завдання курсу:

- Визначити роль ІАУ в процесі професійної діяльності педагогічного працівника..

- Сприяти формуванню у студентів установки на постійний пошук, аналіз та застосування інформації з психолого-педагогічних та інших дисциплін для розв'язання професійних ситуацій. З цією метою:

- розкривати особливості технологій ефективної роботи з інформацією;

- розвивати творчий потенціал студентів за допомогою спеціально розроблених занять;

- допомагати становленню особистісної професійно-моральної позиції.

З урахуванням роботи, виконаної у руслі дисциплін психолого-педагогічного та філологічного циклів, ми мали намір надати ту інформацію, яка раніше не повідомлялась і одночасно сприяла б формуванню ІАУ.

Спецкурс розрахований на 18 годин, з яких 2 години відводиться на лекції, 10 – на семінарсько-практичні заняття, 6 – на лабораторні роботи. Нами було складено тематичний план і програму спецкурсу, яку ми наводимо нижче.

Програма спецкурсу „Формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів іноземних мов у ВНЗ”

I. Підготовчий етап. На лекції студенти отримують інформацію про нові вимоги до підготовки вчителів іноземних мов у вищих навчальних закладах, серед яких сприяння професійній адаптації в умовах переходу до інформаційного суспільства, формування вмінь працювати з інформацією, зібраною з різних джерел, у тому числі й іншомовних, аналізувати її, співставляти з іншою, узагальнювати та робити аргументовані висновки з метою розв’язання професійних завдань. Студенти дізнаються про типи і види інформації, основні джерела інформації та стратегії їх пошуку, принципи ефективної роботи з інформацією. Практичні заняття дають змогу виявити наявний у студентів рівень сформованості ІАУ.

II. Репродуктивний етап. Під час практичних занять студенти реалізують отримані на попередньому етапі знання: працюють з аудіо- та відеоматеріалом, друкованими та електронними джерелами інформації, порівнюючи та зіставляючи їх; аналізують отриману інформацію, використовуючи різноманітні схеми, таблиці для фіксації результатів; оцінюють інформацію з точки зору її достовірності, точності, корисності для вирішення проблеми (завдання) за допомогою спільно визначених критеріїв; обговорюють можливості використання результату пошуку, отримання, аналізу та оцінки інформації для прийняття рішень.

III. Продуктивний етап. На даному етапі роботи відбувається аналіз й узагальнення спільної роботи. Майбутні вчителі мають можливість

продемонструвати творчий підхід до формування ІАУ, активність, ініціативу, вміння організувати самостійну діяльність під час виконання індивідуальних завдань, власний стиль роботи з навчальною інформацією (див. табл. 1).

Таблиця 1

Тематичний план спецкурсу
„Формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів
іноземних мов у ВНЗ”

№ п/п	Тема	Форма навчання	Кількість годин
1.	Інформаційно-аналітичні вміння майбутніх учителів іноземних мов: особливості формування.	лекція	2
2.	Розвиток умінь аналізу та синтезу	практичне заняття	2
3.		лабораторне заняття	2
4.	Розвиток умінь протиставлення та порівняння	практичне заняття	2
5.		лабораторне заняття	2
6.	Розвиток умінь продуктивного та креативного мислення	практичне заняття	2
7.		лабораторне заняття	2
		самостійна робота	2
Всього			
Аудиторних занять			18
З них – лекцій \ практичних занять			2\ 16
Всього			18

Передача матеріалу з теорії і методики інформаційно-аналітичної діяльності відбувалась під час лекційного заняття „Інформаційно-аналітичні вміння майбутніх учителів іноземних мов: особливості формування”. Зміст навчального матеріалу лекції включає специфіку та теоретико-методичні засади

інформаційно-аналітичної діяльності у педагогічній сфері, загальні основи формування ІАУ. Запропонований матеріал дозволяє створити уявлення про ІАУ як необхідний компонент професійної педагогічної компетентності, засвоїти знання про зміст основних етапів інформаційно-аналітичної діяльності, закони ефективності вказаної діяльності і на цій основі сформувати ІАУ.

На семінарсько-практичних заняттях студентам пропонувались авторські педагогічні задачі, які вони розв'язували у малих групах. Наприклад:

Педагогічна задача 1. Мета – навчити студентів обирати метод та засіб пошуку необхідної інформації з урахуванням потреб потенційної аудиторії, орієнтуватись у можливих комунікативних ситуаціях на занятті, знаходити можливі варіанти виходу з них. Завдання: змодельуйте міні-урок за заданою темою з використанням результатів пошуку та первинної обробки інформації по темі. Хід виконання: створення моделі викликало певні труднощі: частина студентів не до кінця усвідомлювала, які критерії необхідно висувати до інформаційних джерел та які методи є найбільш ефективними для оцінки достовірності та важливості знайденої інформації для вирішення поставленого завдання. Суперечність між наявними та необхідними знаннями стимулювала студентів до самостійної активної пізнавальної діяльності.

Крім того, ми також використовували прийом постановки дискусійних запитань, наприклад: „Чому ІАУ є основою професійної компетентності сучасного вчителя?“, „Яким чином можна формувати ІАУ засобами іноземної мови?“, „Які особливості аудиторії необхідно враховувати у процесі формування ІАУ учнів?“.

Ще одним ефективним способом розвитку мотивації до пошуку та опрацювання інформації є метод „Пошук запитань“. У своїй найпростішій формі це місце в аудиторії, де студенти можуть помістити свої запитання, що стосуються навчання, або відбивати важливі загальні проблеми, як гендерна рівність, спеціальні потреби, життєві навички, громадянське суспільство, права дітей та ін. для того, щоб систематизувати, аналізувати їх та самостійно або у

групах шукати відповідей. У ході виконання завдання варто брати до уваги характер самих запитань. Як показує практика, відкриті запитання будуть більше сприяти аналітичному мисленню та активному навчанню, ніж закриті запитання, тобто такі, що припускають лише однозначні відповіді. Наприклад, запитання „Які соціальні умови вимагають підвищення рівня професійної компетентності вчителя?” буде більшою мірою сприяти формуванню ІАУ, ніж запитання „Що вимагає підвищення рівня професійної компетентності вчителя?”. Запитання, що потребують відповіді „так” або „ні”, завжди варто перетворювати на відкриті. Так, запитання „Чи змінилась професіограма вчителя в умовах інформаційного суспільства?” можна сформулювати по-іншому: „Яким змінилась професіограма вчителя в умовах інформаційного суспільства?” Такі запитання мотивують до подальшого вивчення питання, пошуків нових джерел інформації (Інтернет, інтерв'ю з експертами з місцевої громади та ін.).

Для стимулювання мисленнєвої активності студентів ми застосовували проблемні ситуації. Створюючи проблемну мовну ситуацію, ми дотримувалися ряду вимог: умови ситуації повинні викликати інтерес у студентів і відповідати їх життєвому досвіду, мовні ситуації повинні бути представлені в гранично стислій, компактній формі, крім того, необхідно враховувати мовні можливості студентів [47]. На занятті з іноземної мови важливо використовувати вільні мовні ситуації, які носять спонтанний характер і не обмежені жорсткими рамками. Такі ситуації, створені на основі вільних висловлювань, не регламентовані соціальними ролями, часто стають проблемними. Як правило, для вирішення завдання необхідно знати предмет дії, і мета, яку слід досягти в результаті скоєних дій. У проблемній мовній ситуації обов'язковою є наявність комунікативної мети. Вона не може виникнути без спонукання до мови або без комунікативного наміру. Найбільш природною для таких навчальних цілей є проблемна ситуація, в якій невідомим виступає спосіб дії, тобто формулювання думки засобами іноземної мови. У таких проблемних мовних ситуаціях

потрібно не репродукція, а продукція, що і є їх відмінною особливістю. Прикладом може служити наступна ситуація: група студентів має зустріти делегацію іноземних гостей, і в відсутність гідно необхідно виграти час і чимось зайняти гостей. Така неординарна ситуація провокує у студентів продуктивну мовленнєву діяльність, розвиває творче мислення за рахунок невідомого способу дії.

Одним із шляхів розвитку ІАУ у студентів полягає у використанні проблемних завдань, ситуацій, які базуються на продуктивних компонентах розумової діяльності. Для того щоб домогтися продуктивного результату від цього виду діяльності, необхідно враховувати чіткий відбір матеріалу, рівень навченості студентів, запас лексичних та граматичних мовних засобів, які вони можуть застосувати в даній ситуації. Дуже легкі і дуже важкі завдання можуть приглушити „дослідницький рефлекс” студентів і не будуть стимулювати продуктивне мислення. Спираючись на всі ці вимоги, ми розробили ряд проблемних ситуацій, вправ та завдань, які застосовуємо в нашій практичній діяльності на заняттях з іноземної мови.

Проблемні ситуації

Проблемна ситуація 1 Під час літніх канікул ви хочете поїхати на екскурсію, але ваші батьки не дозволяють вам це зробити. Як ви можете переконати батьків відпустити вас на екскурсію? Які доводи, аргументи ви приведете?

Проблемна ситуація 2. Вам потрібно замінити викладача на занятті з іноземної мови. Яким чином Ви будете готуватись до заняття? Побудуйте алгоритм.

Проблемні вправи

Проблемна вправа 1. Відновіть зміст наступних речень.

Проблемна вправа 2. Знайдіть у тексті зайві слова.

Проблемна вправа 3. Розділіть текст на речення.

Проблемні завдання

1.Завдання узагальнюючого характеру Знайдіть у тексті фрази, які характеризують географічне положення Німеччини, клімат і т.д.

2. Завдання порівняльного характеру Порівняйте географічне положення України та Великої Британії. Які особливості відрізняють Німеччину? Україну? Обґрунтуйте свій вибір.

3. Завдання абстрагуючого характеру Як ви розумієте фразу „Лондон – місто історії та сучасності”.

4. Завдання на висловлення самостійного судження з аргументацією Які пам'ятки Лондону вам сподобалися найбільше? Користуючись планом Лондону, виберіть маршрут по місту. Аргументуйте свій вибір).

5. Завдання на вміння робити умовиводи Що потрібно зробити, щоб краще пізнати життя людей іншої країни? Висловіть вашу думку, обґрунтуйте її.

При вирішенні таких проблемних ситуацій, вправ та завдань, діяльність студентів проходить ряд етапів, від постановки проблеми викладачем до вироблення студентами самостійного рішення. Потрібно зазначити, що проблемна ситуація втягує студентів в інформаційно-аналітичну діяльність, стимулює розумову діяльність студентів, розвиває такі розумові операції, як аналіз, синтез, узагальнення, а також вміння проектувати, планувати свою діяльність, вміння побачити суперечності, вміння об'єктивно оцінити свою діяльність і внести корективи. Саме в таких ситуаціях студенти виробляють професійні вміння, необхідні їм як майбутнім учителям: вміння висувати і обґрунтовувати аргументи, вміння логічно і переконливо наводити свої доводи, розробляти свою лінію поведінки, мотивувати та аргументувати своє рішення.

Як ми вже відзначали, ситуація повинна бути значима для студентів, наближена до реальних умов, мотивована, відповідати пізнавальним можливостям студентам і спиратися на їх життєвий досвід. На наш погляд, наступна ситуація відповідає всім вищевикладеним вимогам. Суть даної ситуації така. Під час літніх канікул ви хочете поїхати на екскурсію, але ваші батьки не дозволяють вам це зробити. Як ви можете переконати батьків

відпустити вас на екскурсію? Які доводи, аргументи ви приведете?

Як показує практичний досвід, проблемні ситуації можуть ускладнюватися і переходити в евристичну бесіду, яка може складатися з питань, апелюють до досвіду, знань, роздумів студентів. Так, наприклад, наступна проблемна ситуація може трансформуватися в евристичну бесіду. Сенс ситуації полягає в тому, щоб знайти вагомні аргументи і переконати вашого друга піти в художній музей на виставку. Потім ми пропонуємо студентам проблемні тези, які можуть залучити студентів в евристичну бесіду: Яка роль мистецтва в житті людини? Твори якого художника вам подобаються і чому? Яку виставку ви відвідали нещодавно, і чим вона вам запам'яталася? Яку виставку ви радите відвідати своїм друзям і чому? Враховуючи дані фактори, нам видається важливим і необхідним застосування на заняттях з іноземної мови прийомів проблемного типу навчання, яке полягає в постановці проблемних мовних завдань. Матеріал проблемного характеру буде сприяти розвитку розумових дій і конкретних розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, узагальнення, таких важливих у майбутній професійній діяльності студентів.

Велике значення для розвитку ІАУ студентів мають вправи. Так, на думку Р. К. Міньяр-Белоручева, „вправи завжди переслідують якусь певну мету і містять дозу знань, навичок, умінь, які в ньому відпрацьовуються. Кожна вправа пов'язано з одним із прийомів навчання, вписується в обраний для всього навчання метод” [28, с. 63]. Досліджуючи структуру вправ, фахівці висувають положення про те, що вправи, організовані на основі „дослідницького рефлексу”, складають проблемний тип вправ і називаються проблемно-пошуковими вправами. Даний тип вправ „передбачає напружену розумову активність і сприяють підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови” [28, с. 74]. Дотримуючись мети нашого дослідження, на занятті з ІМ нами виділяється як значущий і результативний саме даний вид вправ. На базі вивчених текстів, нами розроблено ряд проблемно-пошукових вправ. Наведемо

кілька прикладів з нашої практики по застосуванню даного виду вправ. Перше завдання полягає в наступному. Студентам даються фрази, де переплутані слова, і з набору безглузких фраз їм необхідно відновити зміст речення. Ця вправа вимагає напруженої розумової діяльності, розвиває ІАУ, вчить логічності.

Наступні завдання розвивають у студентів уміння порівнювати, зіставляти. Студентам даються такі вправи, одне з яких називається „прополка” [3, с. 18]. Береться невеликий цікавий текст, в який вставляються зайві слова, які спотворюють текст або роблять його безглуздим. Студентам необхідно знайти і „виполоти бур'яни”, тобто зайві слова. Для того щоб виконати це завдання, студентам потрібні увага, зосередженість, вміння зіставляти, вміння знаходити відмінності в пропозиціях, а щоб домогтися цього, необхідно ретельно проаналізувати запропонований текст і порівняти його з оригіналом.

Чимало зусиль, уваги, роздумів потрібно для виконання наступного завдання, суть якого полягає в тому, що студентам пропонується текст, написаний без пробілів і точок. Слід знайти, де закінчується одне речення і починається інше. Як показує практика, такі вправи підвищують мотивацію до вивчення іноземної мови, створюють умови для активізації розумових процесів і розвитку аналітичних умінь студентів.

Потрібно відзначити, що ІАУ необхідно розвивати, поступово ускладнюючи навчальну діяльність студентів. Від вправ проблемно-пошукового характеру ми переходимо до навчальних завдань, які передбачають складнішу розумову діяльність студентів, де планується самостійна постановка нових цілей, орієнтування в умовах їх досягнення і вибір ефективних засобів і способів рішення передбачуваної проблеми. Проблемні мовні завдання, засновані на послідовності дій, припущенні, здогаді, зіставленні подібностей та відмінностей, класифікації, інтерпретації, виключенні зайвого надають діяльності продуктивний, творчий характер, розвиваючи досліджувані уміння.

Як показує практичний досвід, використання в навчанні іноземним мовам

проблемних ситуацій, завдань при дотриманні вищевикладених вимог створює базу для розвитку професійно важливих умінь студентів. Проблемні ситуації вимагають неординарного і нестандартного рішення, розвиваючи у студентів такі вміння, як уміння планувати, проектувати, контролювати, вчать аналізувати ситуацію і знаходити засоби, за допомогою яких можна вирішувати проблему і самостійно приймати правильні рішення.

Ще одним із напрямів роботи з формування ІАУ є організація роботи з іншомовним текстом, оскільки для студентів-філілогів він є основним джерелом інформації у навчанні і часто потребує значних зусиль для його опрацювання.

На думку вчених, у процесі читання тексту іноземною мовою студенти оволодівають різними способами отримання та обробки інформації, її аналізу та синтезу, а також іншими інформаційно-аналітичними вміннями, необхідними їм у майбутній професійно-педагогічній діяльності [19, 29]. На думку дослідників, інформація, що міститься в іншомовних текстах потребує продуманої організації роботи, спрямованої не лише на розвиток здібностей отримання та обробки інформації в залежності від поставленої комунікативної задачі, але й на розвиток таких мисленневих операцій, як аналіз, синтез, порівняння, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, узагальнення та ін. Це дає нам змогу розглядати текст як основу для формування ІАУ студентів й у циклі педагогічних дисциплін.

При цьому, науковці конкретизують уміння, що є специфічними для кожного виду читання, виходячи з їх особливостей. Так, ознайомче читання спрямоване на вилучення основної інформації тексту. Метою пошукового читання є швидке знаходження у тексті конкретної інформації, певних фактів. Переглядове читання спрямоване на отримання загального уявлення про тему чи коло питань, що розглядаються у тексті. Метою вивчаючого читання є всебічний аналіз тексту. Цей вид читання спрямований на максимально повне та адекватне розуміння усієї інформації, що міститься у тексті, її критичне осмислення, а також всебічний аналіз змісту прочитаного з опорою на мовні та

логічні зв'язки тексту, що відповідає проблемі розвитку інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів іноземних мов. У зв'язку з цим ми вважали за необхідне зосередитись саме на цьому виді читання. Услід за Л. Н. Журбенко та ін., ми вважаємо доцільною поетапну організацію роботи з іншомовним текстом та запропонували трирівневу систему організації такої роботи.

I рівень: розуміння прочитаного. На цьому етапі розвиваються такі основні інформаційно-аналітичні уміння:

- отримання узагальненої інформації з тексту,
- визначити основну думку автора,
- визначити основний зміст текст, виходячи з його назви.

Наведемо приклади завдань, спрямованих на розвиток наведених умінь: закінчить речення, спираючись на інформацію, отриману з тексту; оберіть речення, які найкраще передають основний зміст прочитаного; виходячи з назви тексту, запропонуйте речення, що передає основний зміст прочитаного.

II рівень: всебічний аналіз інформації, отриманої з тексту. На цьому етапі розвиваються такі уміння:

- вибудовувати логічні зв'язки між новими фактами;
- отриманими з тексту, з уже відомими;
- встановлюват причинно-наслідкові зв'язки між фактами, викладеними у тексті;
- класифікувати інформацію відповідно до встановлених критеріїв;
- порівнювати інформацію, явища, факти.

На цьому етапі студентам доцільно запропонувати такі завдання: визначте ключеві речення тексту, виходячи з основної думки автора; розташуйте речення у логічній послідовності; визначте, з яких слів можна зрозуміти, що у тексті йдеться про... .

III рівень: узагальнення та осмислення інформації. На цьому етапі розвиваються такі уміння:

- оцінювати викладені у тексті факти;
- висувати гіпотезу подальшого розвитку подій:
- робити висновки та заключення, застосовуючи власний життєвий

досвід. Наведемо приклади завдань: визначте слово, яке, на Вашу думку, найкраще передає основну тему тексту; оцініть достовірність фактів, викладених у тексті; висловіть свою думку щодо подальшого розвитку подій, проілюструйте її фактами з тексту; запропонуйте свій варіант назви тексту.

У процесі формування ІАУ ми намагались використовувати іншомовні тексти, близькі за тематикою до тих навчальних тем, які студенти вивчають у ВНЗ. При розробці завдань смислової обробки інформації текстів були використані технології критичного мислення [19].

Якщо робота на всіх етапах роботи з текстом була ефективною, у студентів формуються уміння визначити основний зміст та тему тексту, виходячи з його назви; використовувати мисленнєві операції аналізу, синтезу, співставлення та ін. для всебічної обробки інформації; уміння створювати на основі результатів обробки тексту власну інформацію (вторинний текст (доповідь, реферат, анотація)). Крім того сформовані уміння смислової обробки тексту можуть бути застосовані і під час вивчення інших предметів, де студенти працюють з літературою, а також у ході відбору матеріалу для навчально-виховної роботи учнів.

Ще одним важливим джерелом інформації у сучасних умовах є Інтернет. Одне з найбільш значимих джерел отримання та обробки інформації в інформаційному суспільстві, Інтернет багато в чому сприяє оптимізації навчального процесу. З іншого боку, Інтернет часто наповнений недостовірною інформацією, що може викликати труднощі в отриманні необхідного обсягу і якості знань. Це вимагає залучення форм і методів роботи, що сприяють формуванню ІАУ засобами ІКТ, зокрема Інтернету.

Як і у випадку з будь-якими засобами навчання, для грамотного використання ІКТ в навчальному процесі необхідно знати його дидактичні

властивості, щоб визначити його роль і місце в навчальному процесі у вузі. Найбільш значущими дидактичними властивостями ІКТ як засобу формування ІАУ майбутніх вчителів є:

- можливість пошуку різної автентичної інформації (текстової, звукової, графічної, мультимедійної, зокрема за допомогою Інтернету), що сприяє формуванню вмінь здобувати інформацію з різних джерел з наступною обробкою цієї інформації.

- можливість інтерактивності (в умовах телеконференцій, аудіо та відео конференцій, чатів, листуванні по електронній пошті), яка сприяє формуванню у майбутніх учителів культури спілкування, що передбачає вміння стисло і чітко формулювати власну думку, терпимо і з повагою ставитися до позиції партнерів, здатність аргументовано викладати свою точку зору, а також уміння розпізнавати помилки в судженнях партнера і визнавати і виправляти помилки у своїх судженнях.

Використання ІКТ як засобу формування ІАУ майбутніх вчителів може бути організовано в різних моделях: в очному навчанні на окремих заняттях, при проведенні телекомунікаційних проєктів, при участі в дистанційних олімпіадах, конкурсах, роботі з ІКТ для виконання індивідуальних завдань; очно-дистанційному навчанні, при якому деякі блоки, модулі, теми виносяться для дистанційного вивчення, або студент при необхідності може вивчати частину курсу дистанційно, взаємодіючи з викладачем та іншими студентами на форумах, в блогах, електронною поштою; дистанційному навчанні з використанням кейс-технологій.

Наведемо приклади професійно-орієнтованих завдань, спрямованих на поетапне формування ІАУ. Завдання передбачають можливість систематизації знань і умінь, отриманих в процесі бакалаврської підготовки, і бути спрямованими на набуття студентами знань щодо типів, видів і джерел інформації та ІКТ (1 етап), технологій ефективної роботи з інформацією та ІКТ

і вмінь її всебічного аналізу (2 етап), а також вмінь використання інформації у власній професійно спрямованій діяльності (3 етап).

На *першому* етапі для формування умінь пошуку та відбору інформації необхідно створити педагогічні умови, за яких студенти будуть здійснювати пошук та відбір інформації за попередньо встановленими критеріями. Наведемо приклад вправи.

Вправа, спрямована на формування умінь знаходити і класифікувати інформацію за допомогою ІКТ.

Завдання: використовуючи запропоновані ІКТ, створіть список корисних ресурсів для вчителів в групах по заданій темі:

- методична і довідкова література, плани уроків, друкований роздатковий матеріал (Група А);
- автентична аудіо-і відеоінформація (Група Б);
- програми та ресурси для проведення телеконференцій, дистанційні курси навчання для вчителів (група В);

Хід виконання: студенти встановлюють критерії ефективного пошуку та відбору інформації за допомогою ІКТ (надійність джерела, можливість отримання додаткової інформації, тощо). Виконання завдання передбачає узагальнення зібраних даних у таблицях та схемах, а також попередніх висновків щодо її корисності для вирішення поставленого завдання.

Спосіб контролю: контроль з боку вчителя.

Метою *другого* етапу є всебічний аналіз відібраної інформації, її порівняння та зіставлення із вже відомими фактами. Наведемо приклад вправи.

Вправа, спрямована на формування умінь аналізу інформаційних джерел з точки зору їх дидактичних можливостей для майбутніх вчителів.

Завдання: проаналізуйте знайдену інформацію по заданій темі. Визначте в групах її достовірність, достоїнства і недоліки, а також найбільш ефективні навчальні матеріали та ресурси, аргументуйте свій вибір, порівняйте результати роботи груп.

Хід виконання: студенти осмислюють інформацію та її значущість для виконання поставленого завдання, зіставляють різні підходи до роботи з навчальним матеріалом. Результатом роботи можуть бути:

- презентації з таблицями, графіками, діаграмами;
- журнал звіту з проведеного дослідження, що включає обґрунтування вибору технологій і методів дослідження, пошуку, відбору та обробки інформації.

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

На *третьому* етапі студентам необхідно використати результати обробки інформації для роз'язання професійних задач. Наведемо приклад вправи:

Вправа, спрямована на формування вмій використовувати ІКТ для вирішення дидактичних задач у процесі професійної спрямованої діяльності майбутнього вчителя, а також умій критичного сприйняття і осмислення різномірної педагогічної інформації, умій формулювати на цій основі власні висновки та оціночні судження.

Завдання: проведіть у групах міні-дослідження за темою „Учитель ХХІ століття” Підготуйте презентацію проекту „Професія вчителя: уміння ХХІ століття” для участі у студентській телеконференції за результатами дослідження. Виявіть у групах на основі огляду Інтернет-ресурсів:

- Причини зміни ролі вчителя в суспільстві (Група А);
- Система умій сучасного педагога (Група Б);
- Роль самоосвіти і саморозвитку на шляху до професійного педагогічного становлення (Група В).

Хід виконання: студенти використовують результати пошуку, відбору та аналізу інформації для вирішення завдань у власній професійно спрямованій діяльності. Виконання завдання потребує узгодження нової інформації з уже відомою, прийняття на її основі незалежних рішень.

Спосіб контролю: самоконтроль.

Як показує досвід роботи зі студентами, використання комп'ютерних

технологій у процесі навчання іноземної мови сприяє розвитку вміння витягати найбільш важливу інформацію, проводити порівняння, вникати в суть що відбувається, намагатися зрозуміти мову носія мови, запам'ятати мовні звороти і незнайомі слова з метою подальшого застосування їх у своєму висловлюванні, робити висновки, інакше кажучи, формує і розвиває у студентів ІАУ. Використання ІКТ, зокрема Інтернету, у процесі формування ІАУ сприяло поглибленому вивченню змісту курсу, оптимізації самоосвіти і саморозвитку майбутніх учителів на основі врахування їх особистісних особливостей, рівня підготовки, індивідуального способу сприйняття інформації і роботи з нею. З іншого боку, деякі студенти відчували труднощі у систематизації та класифікації знайденої під час роботи з ІКТ інформації та її використання для вирішення професійно спрямованих завдань. Це сприяло зацікавленості студентів у пошуку та використанні ефективних технологій обробки інформації різних форм та видів.

Використовуючи нові технології навчання, активні форми, можна вирішити такі важливі завдання, як формування пізнавальних і професійних мотивів та інтересів, виховання системного мислення майбутнього фахівця, навчання колективної розумової та практичної роботи, формування соціальних умінь і навичок взаємодії та спілкування, індивідуального і спільного прийняття рішень, виховання відповідального ставлення до справи, до соціальних цінностей і установок професійного колективу, суспільства в цілому і т.д. У педагогічній науці існує безліч визначень терміна „педагогічна технологія”. Теоретичний аналіз проблеми, проведений проф. Вітвицькою С. С., свідчить, що під педагогічною технологією „розуміється система найбільш раціональних способів досягнення педагогічної мети, наукова організація навчально-виховного процесу, що визначає найбільш раціональні й ефективні способи досягнення кінцевих освітньо-культурних цілей” [4, с. 151–152].

Важливими особливостями педагогічної технології наявність цілей, що дають можливість педагогу оцінювати свою роботу і діяльність учнів,

оперативно вносити корективи в освітній процес. Серед технологій, спрямованих на розвиток професійно важливих якостей студентів, доцільно виділити такі технології:

- діяльнісно-орієнтовані технології (метод проектів, контекстне навчання, організаційно-діяльнісні ігри, комплексні завдання, технологія навчання дослідження);
- когнітивно-орієнтовані технології (діалогічні методи навчання, семінари-дискусії, проблемне навчання, тренінги рефлексії, технологія критичного мислення)

Досвід роботи у вузі свідчить про те, що вищеназвані технології сприяють розвитку мотиваційної сфери індивідуальності студента, пробуджують розумову активність студентів, спрямовані на усвідомлення важливості навчання іноземної мови як засобу розвитку професійно значущих якостей, у тому числі і розвитку ІАУ. Ефективність розвитку аналітичних умінь підвищується при використанні індивідуально орієнтованих і продуктивних технологій. Їх застосування дозволяє розвинути у студентів практичні професійні вміння, вчить аналізувати, оцінювати свої досягнення, ставити цілі і шукати шляхи їх реалізації, планувати і проектувати власну навчальну діяльність. З числа діяльнісно-орієнтованих технологій можна виділити як найбільш значущий для розвитку ІАУ студентів метод проектів. На наш погляд, саме метод проектів, як ніякий інший, сприяє розвитку інтелектуальної діяльності студентів, включає такі необхідні у професійній діяльності вчителя вміння, як ІАУ, проектувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні. Під час здійснення проекту розвиваються всі групи вищеназваних умінь, а так як вміння розвиваються в діяльності, в проблемній ситуації, то власне аналітичні вміння розвиваються в ході пошуку найбільш значущою і важливою інформацією, узагальнення та систематизації цієї інформації. Проектувальні вміння розвиваються, коли студенти проектують свій виступ, свій задум, вибирають способи, за допомогою яких вони будуть реалізовувати свою мету. Конструктивні вміння формуються

під час відбору інформації, комунікативні вміння-при обговоренні (презентації) свого проекту в ході діалогу зі своїми товаришами.

Проектна технологія, заснована на ідеї взаємодії та співпраці студентів в ході навчального процесу, створює умови для розвитку у них необхідних якостей і як автономної, і як соціально активної особистості, здатної взаємодіяти у навчальній групі і здатність приймати на себе відповідальність за результати особистої та колективної пізнавальної діяльності. Це створює умови для соціалізації особистості, розвиває її ділову активність, сприяє розвитку інноваційної культури. Саме такі якості необхідні студентам, щоб стати професіоналами. Як показала робота над проектом, даний вид діяльності потребує більшої відповідальності і виявляє, чи можуть студенти самоорганізуватися і самореалізуватися в даній роботі. Без прийняття усвідомлення важливості вирішення навчальних завдань, не може бути активного і свідомого включення студентів в плановану діяльність. Стійка суб'єктна позиція студента є результатом тривалої і цілеспрямованої роботи педагогів, що передбачає використання комплексу спеціальних засобів.

У педагогічній практиці використання методу проектів може цілеспрямовано вирішувати завдання індивідуально- орієнтованої освіти. Дієвість цього методу обумовлена тим, що він дозволяє студентам вибрати діяльність за інтересами, яка відповідає їх здібностям. Виконуючи проекти, студенти вчаться самостійно знаходити й аналізувати інформацію, систематизувати її, робити висновки. Розробляючи й реалізуючи проекти, студенти розвивають навички мислення, пошуку та відбору інформації, аналізу, прийняття рішень. Метод проектів, який може в сучасних умовах передбачати застосування комп'ютерних технологій, є одним з ефективних засобів розвитку ІАУ студентів. Результатом проектної діяльності можуть бути доповідь, альбом, виставка, план-карта, презентація, розробка маршруту. Використання методу проектів доцільно на завершальній стадії вивчення матеріалу, коли студенти володіють достатнім запасом мовних коштів. Тематика можливих проектів, що

реалізуються на занятті з іноземної мови, різноманітна: країнознавчий проект „Пам'ятки України та Великої Британії”, який можна представити у формі міні-путівника по знаменитих містах Великої Британії, презентації художньої виставки „Знайомство з картинами Лондонських галерей”, розробки різних туристичних маршрутів; культурно-історичні проекти „Святковий календар України та Великої Британії”, „Культурні традиції і звичаї України та Великої Британії”, „Особливості національної кухні України та Великої Британії”, „Театральне життя України та Великої Британії” та ін Наведемо приклад з досвіду роботи над міні-проектом „Подорож по Лондону”. Вибираючи тему проекту, необхідно ґрунтуватися на тому, щоб пов'язати реальне життя з інтересами студентів. У цих умовах діяльність студентів буде мотивована і значуща, оскільки студенти отримують уявлення про інше способі життя, інших традиціях, особливості побуту і звичаїв, культури країни досліджуваної мови, вчать проводити паралелі, зіставляючи іноземну культуру з рідною культурою. Вивчення іноземної культури, зокрема французької, починається з вивчення іноземної мови, тобто іноземна мова – це канал, через який студенти пізнають культуру народу, що говорить іноземною мовою. Слід зазначити, що метод проектів вимагає ретельної організаційної підготовки і чіткої структурованості. Робота по реалізації проекту включає в себе чотири основних етапи – вступний (організаційно-підготовчий), пошуковий (технологічний), узагальнюючий і заключний.

На організаційно-підготовчому етапі студентами спільно з викладачем визначається тема проекту „Пам'ятки Лондону”. На пошуковому етапі, ознайомившись візуально з красою Берліну (наприклад під час перегляду в лінгафонному кабінеті іноземних мов документального фільму „Лондон” (англійською мовою)), використовуючи план міста, студенти-„гіді” самостійно вибирають і розробляють свій маршрут по місту, яке вони представлятимуть „Туристам”. Так, студентами-„гідами” можуть бути представлені чотири маршрути:

1. Автобусна оглядова екскурсія по Лондону.
2. Пішохідна екскурсія.
3. Екскурсія на прогулянковому човні.
4. Орігінальний маршрут – Лондон „з висоти пташиного польоту”.

Під час роботи над своїм маршрутом студенти вчаться систематизувати, відбирати, досліджувати найбільш значущий матеріал, працювати з різними джерелами, з текстами як іноземною, так і українською мовами. Викладач виконує функцію консультанта, направляє діяльність студентів, допомагає підбирати літературу, тексти. Щоб „оживити” маршрути, студенти готують ілюстрації до них, наочні посібники, фотографії, підбирають музику у виконанні англомовних співаків. На узагальнюючому етапі проекти допрацьовуються з урахуванням різних побажань, визначається дата проведення заходу. На заключному етапі студенти представляють результати творчої діяльності своїм товаришам, які виступають в ролі „Туристів”. На даному етапі студенти обговорюють, аналізують як свої проекти, так і проекти товаришів. Позитивним моментом даної роботи є те, що на заключному етапі студентам необхідно аргументовано і доказово висловити свою думку, зробити висновки і вислухати думку товаришів з приводу побаченого і почутого. Така робота важлива тим, що, судячи з досвіду, в групі завжди є студенти з різним рівнем мовної підготовки. При традиційній формі проведення занять, менш підготовлені студенти відмовчуються, бояться сказати неправильну фразу, а даний вид діяльності проходить в невимушеній обстановці, в якій студенти не відчують психологічного дискомфорту. Кожен студент вносить щось своє особисте в цей вид діяльності, при цьому він може повніше усвідомити своє власне „Я” в процесі взаємодії з іншими людьми. Студенти, які в силу слабкої підготовленості не можуть бути „гідами”, грають роль „туристів” і задають питання. Таким чином, в роботі над проектом кожен студент вносить свій вклад в його реалізацію в залежності від знань і особистісних інтересів.

Що стосується когнітивно-орієнтованих технологій, найбільш ефективними для розвитку аналітичних умінь у процесі вивчення іноземної мови є діалогові форми навчання. Продуктивним засобом розвитку досліджуваних умінь на занятті з іноземної мови є конференції, підготовлені студентами, наприклад, „Міста Німеччини та України розповідають”, „Історична роль палаців Німеччини”, „Мистецтво і ми”, „Великі педагоги Німеччини”, „Проблеми шкільної та вищої освіти України та Німеччини”, в процесі яких набуваються вміння аргументувати свій виступ, розкривати тему дослідження, логічно вибудовувати і викладати підготовлений матеріал, робити висновки і умовиводи, виступати на публіці. Як приклад роботи за даною технологією наведемо досвід проведення конференції „Міста Німеччини та України розповідають”, самостійно підготовлену студентами. Слідуючи принципам особистісно-орієнтованого підходу у вивченні іноземних мов, доцільно надавати студентам свободу як у виборі презентації одного з міст України чи Німеччини, так і в створення студентських творчих груп. При проведенні такого роду конференцій необхідно враховувати лінгвістичну, психологічну та методичну готовність студентів до даного виду діяльності, тільки за цієї умови вона буде ефективна. На початковому етапі підготовки до конференції студенти читають автентичні країнознавчі тексти, що розповідають про історію і культуру українських міст – Києва, Одеси, Львова та Харкова, а також про німецькі міста – Берлін, Мюнхен, Дрезден. На підготовчому етапі студенти розігрують різні мікро-ситуації і складають діалоги з обраної тематики. Студенти розбиваються на творчі групи, розподіляють між собою обов'язки, виробляють тактику виступу, готують його коротку анотацію. Позитивним моментом у цій роботі, на наш погляд, є те, що студенти залучаються до самостійної роботи з даної проблеми, відбирають найбільш важливий і значущий матеріал, узагальнюють, аналізують, вчаться виробляти та відстоювати свою точку зору, набуваючи досвід аналітичної роботи. На останньому етапі проведення конференції кожна творча група представляє свою

доповідь. З метою зниження рівня тривожності у студентів можна запропонувати виступати двом представникам від творчої групи. Оцінюючи виступи творчих груп, студенти звертають увагу на чіткість і точність висловлювань своїх колег, на вміння аргументувати свою точку зору і логічно викладати підготовлений матеріал. Після проведення заходу можна запропонувати студентам проблемні тези з даної тематики, де кожен студент висловлює свою особисту точку зору:

1. Як ви вважаєте, що об'єднує і відрізняє міста Німеччини та України?

2. В якому з представлених міст ви хотіли б жити і чому? Аргументуйте свій вибір,

3. Що, на ваш погляд, є символом Німеччини та України?

4. Як Ви думаєте, чим незвичайне місто Берлін на відміну від Мюнхена? Місто Львів на відміну від Києва?

5. На які особливості міст Німеччини та України ви звернули увагу?

Участь студентів у конференціях, дискусіях, у створенні проектів привчає критично оцінювати й осмислювати інформацію, сприяє логічності мислення, а також розвиває ціннісні особистісні якості, такі, як креативну допитливість, толерантність, значимі для майбутнього вчителя. Використання в навчальній діяльності студентів продуктивних технологій сприяє формуванню у студентів професійних умінь, необхідних їм як майбутнім вчителям: впевнено виступати на публіці, чітко і ясно викладати перед аудиторією необхідну інформацію, аргументовано відповідати на запитання. Серед різноманітних видів даних технологій доцільно використовувати заняття-екскурсії, що дають можливість враховувати психологічні і вікові особливості студентів, які, як відомо, проявляють завжди інтерес до нетрадиційних форм занять. Екскурсія є саме тим видом нетрадиційної роботи, в якій проявляються активність і самостійність студентів, а емоційність, нетрадиційність і реальність обстановки викликають підвищений інтерес студентів до подій, все це змушує студентів активно включатися в навчальний процес. Практична цінність занять-екскурсій полягає

в тому, що вони не тільки підвищують ефективність засвоєння матеріалу, але і сприяють розвитку творчого мислення та професійних умінь студентів. На практичних заняттях-екскурсіях, які розробляються ними самими, студенти залучаються до інформаційно-аналітичної діяльності. Ось приблизна тематика таких екскурсій: „Моє улюблене місце відпочинку”, „Київ-місто церков” „Мій університет”, „Виставковим залами рідного міста”.

При підготовці до екскурсії студенти розробляють свій маршрут, працюють з першоджерелами при зборі матеріалу, складають анотацію свого виступи, вибирають ефективні засоби передачі інформації. Такий вид діяльності доцільно проводити на заключному етапі вивчення певного тематичного циклу. Так, наприклад, після вивчення теми „Моє рідне місто” студентам пропонується розробити екскурсію по місту „Моє улюблене місце відпочинку”. Під час прогулянки по місту кожен з учасників розробляє свій маршрут і розповідає про своє улюблене місце відпочинку, про улюблені пам'ятники, пам'ятки свого рідного міста. Таке незвичайне заняття не тільки підсилює мотивацію до вивчення іноземної мови, але має велике виховне значення у формуванні ціннісних і професійних якостей особистості майбутнього педагога і придбанні практичного досвіду проведення такої роботи, результати якої вони можуть надалі використовувати у своїй професійній діяльності.

Важливим засобом розвитку досліджуваних умінь є також ігрові технології, такі, як, наприклад, „Новий вчитель”, „Інтерв'ю”, мета яких – реалізація творчого потенціалу студентів, формування вміння за допомогою наявних мовних коштів вийти з нестандартної ситуації. Наприклад, в ході рольової гри „Знайомтеся, це ми” студентам пропонується дати колективний і індивідуальний портрети своєї студентської групи у вигляді резюме, яке передбачає стислий, короткий виклад отриманої інформації і вимагає від них вміння критично її оцінювати і логічно викладати. Гра сприяє також мобілізації всіх умінь і придбання нових знань, розвитку професійних умінь, а також вмінню студентів спілкуватися в колективі, в них обов'язково формуються

соціально-рольові відносини учасників. Одним з ефективних засобів розвитку ІАУ студентів є підготовка студентами рефератів. Як показує досвід роботи, цікавими для студентів є реферати, присвячені діалогу культур Німеччини та України.

У такій роботі студенти долучаються до осмислення своєї діяльності, вчаться дослідних, творчо підходити до неї, в ній розвиваючи аналітичні вміння. В ході роботи над темою реферату студенти визначають актуальність проблеми і мету свого дослідження, підбирають і критично оцінюють фактичний матеріал для реферату (різні статті, тексти, літературні джерела), складають анотації першоджерел, вибирають ефективний засіб для розкриття головної ідеї свого виступу, аргументують вибір цих коштів, здійснюють контроль і оцінку ступеня реалізації мети. У процесі підготовки рефератів студенти здійснюють такі аналітичні операції:

- порівняння різних точок зору, різних підходів до однієї і тієї ж проблеми;
- узагальнення і систематизація знань, отриманих з різних джерел;
- підбір фактів, аргументів;
- визначення яких-небудь понять і категорій;
- осмислення ситуацій, виявлення причинно-наслідкових фактів і подій, моделювання більш ефективного утримання;
- аргументована оцінка фактів і подій,
- встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Ми погоджуємося з думкою В. В. Стрельнікова [42], який головним завданням університетської освіти вважає розвиток здатності людини самостійно працювати. Для цього майбутньому фахівцеві необхідно вміти ставити проблеми, усвідомлювати поставлені завдання, вміти систематизовано збирати дані, опрацьовувати їх тощо, тобто володіти навичками проведення наукового дослідження. При цьому навчальна діяльність студента повинна бути тісно пов'язана з вирішенням творчо-пошукових завдань, процес розв'язування яких передбачає наступне:

1. Аналіз суті завдання;

а) усвідомлення завдання – з'ясування наявності необхідної інформації (виділення елементів; виявлення структурних зв'язків і відносин;

б) актуалізація й організація знання – розпізнавання виду завдання, пошук інформації, виділення окремих елементів та їх вивчення, комбінування окремих деталей, перегрупування елементів;

в) формулювання нового завдання.

2. Усвідомлення проблемності (суперечливості завдання), формулювання проблеми.

3. Пошук плану рішення: висування гіпотези (ідеї про можливий шлях рішення проблеми); обґрунтування гіпотези, складання розгорнутого плану рішення.

4. Втілення рішення: реалізація послідовних дій згідно складеного плану; доведення того, що одержаний результат відповідає поставленим завданням.

5. Ретроспективний аналіз завдання (рефлексія); визначення і закріплення прийомів, які привели до мети: обговорення прийнятого рішення з погляду його раціональності; з'ясування ефективності різних прийомів, узагальнення їх у певній системі; зіставлення вирішеного завдання з іншими, виявлення загальних закономірностей.

Особливістю технології „навчання дослідженню” є її варіативність, яка досягається за допомогою технологічної карти навчання, системи форм і методів, методики організації дослідницьких освітніх ситуацій, та створення підручників, які крім традиційної інформації повинні містити матеріали, створені студентами [42]. Так, для презентації ефективних методів роботи із джерельною базою з метою пошуку та відбору потрібної інформації можуть бути використані результати студентської роботи за методом РОФТ (роль, отримувач, форма, тема), що полягає у пошуку необхідної інформації, пов'язаної з отриманою роллю, з метою заповнення відповідної таблиці. У ході виконання завдання студенти отримують або обирають роль (наприклад,

„дельфін, що знаходиться під загрозою зникнення”) та визначають отримувача (наприклад, „Рибалка”), формою (наприклад, „Пісня”) та темою повідомлення (наприклад, „Будь обережний із сітями, коли рибалиш!”). Студенти самостійно визначають критерії пошуку та джерела інформації, заповнюють таблицю та презентують результати своєї роботи.

З метою презентації можливих шляхів формування умінь всебічного аналізу відібраної інформації, співставлення різних точок зору стосовно певної проблеми, вироблення обґрунтованих висновків та визначення альтернатив подальшого пошуку доцільно використати результати роботи студентів за методом лабіринту. Завдання полягає в обґрунтованому виборі між двома або більше альтернативами послідовного аналізу запропонованої проблеми. Наведемо приклад ситуації.

Вам необхідно написати коротке повідомлення на задану тему. На кожному етапі Вам необхідно зробити обґрунтований вибір між двома альтернативами та представити результати своєї роботи за вибраним шляхом.

Крок I. А. Ви дізнаєтесь про критерії оцінювання повідомлення.

В. Ви обираєте критерії пошуку інформації.

Крок II. А. Зібравши відповідну інформацію, Ви оцінюєте її з точки достовірності та систематизуєте її.

В. Ви дізнаєтесь, яка саме інформація необхідна Вам для написання повідомлення.

У ході виконання завдання студенти почергово роблять вибір між альтернативними варіантами розв'язання проблеми.

Серед когнітивно-орієнтованих технологій доцільно виділити педагогічну технологію критичного мислення, яка сприяє розвитку у студентів раціональних підходів до формування базових умінь, їх використання та рефлексії майбутнього вчителя щодо одержаних знань. При цьому наголошується, що особливої ваги набувають уміння пошуку та відбору найбільш важливої у даний момент часу інформації. Успіху зможе досягти лише той, хто зуміє критично

проаналізувати отриману інформацію і розробити ефективну стратегію щодо її реалізації. Метою даної технології є формування умінь досліджувати реальні професійні ситуації та знаходити виважені рішення, використовуючи для цього аналіз інформації зібраної із різних джерел. Важливим у цьому процесі є вироблення аргументованої власної точки зору, уважне ставлення до чужої та, при необхідності, її врахування.

Технологія критичного мислення складається з 3 фаз [19]. Розглянемо їх (див. табл. 1).

Таблиця 2

Фази технології критичного мислення

Фази технології критичного мислення		
Стадія виклику		
Діяльність учителя. Основні завдання	Діяльність студентів.	Можливі прийоми та методи.
Виклик вже наявних знань по досліджуваному питанню, мотивація для подальшої роботи.	Студент „згадує”, що йому відомо по досліджуваному питанню (робить припущення), систематизує інформацію до її вивчення, ставить питання, на які хотів би отримати відповідь.	-Складання списку „відомої інформації”, розповідь; -припущення за ключовими словами; -систематизація матеріалу (графічна): кластери, таблиці; -переплутані логічні ланцюжки і т.д.
Інформація, отримана на першій стадії, вислуховується, записується, обговорюється, робота ведеться індивідуально, в парах, в групах.		
Стадія осмислення		
Збереження інтересу до теми при безпосередній роботі з новою інформацією, поступове просування від знання „старого” до „нового”.	Студент читає (слухає) текст, використовуючи запропоновані учителем активні методи читання, робить помітки на полях або веде записи в міру осмислення нової інформації.	Методи активного читання: -маркування з використанням значків „v”, „+”, „-”, „?” (в ході читання ставляться на полях справа); - ведення різних записів типу подвійних щоденників, бортових журналів;
Безпосередній контакт з новою інформацією (текст, фільм, лекція, матеріал		

параграфу), робота ведеться індивідуально або в парах.		
Стадія рефлексії		
Повернути студентів до первинних записів – припущеннями, внести зміни, доповнення, дати творчі, дослідницькі чи практичні завдання на основі вивченої інформації.	Студенти співвідносять „нову” інформацію зі „старою”, використовуючи знання, отримані на стадії осмислення.	- Заповнення кластерів, таблиць, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між блоками інформації; - повернення до ключових слів; - організація усних та письмових столів; - написання творчих робіт (сінквейни, есе);
Творча переробка, аналіз, інтерпретація і т.д. вивченої інформації, робота ведеться індивідуально, в парах, в групах.		

Людина, яка критично мислить, уміє визначати проблему; перевірити отриману інформацію; проаналізувати твердження, що лежить в основі інформації; враховувати альтернативні точки зору; визначати наявність підтексту в інформації; синтезувати здобуті знання; зробити висновки; прийняти оптимальне рішення в контексті поставленої задачі, тобто володіє певним рівнем інформаційно-аналітичних умінь.

Критичне мислення характеризується цілеспрямованістю, контрольованістю і обґрунтованістю. Формування критичного мислення має безліч методик, спрямованих на побудову логічних умовиводів, прийняття обґрунтованих рішень стосовно того, відхилити певне судження чи погодитись з ним. Однією з найбільш ефективних є методика „Шість капелюхів мислення”, розроблена французьким психологом Едвардом де Боно. Шість капелюхів – шість різних способів мислення: червоний відповідає за емоції, чорний – за формулювання проблеми, жовтий – за переваги та плюси досліджуваного об'єкту чи явища, зелений – за творчість, синій відповідає за управління мисленням, а білий – за факти і цифри. Де Боно вважає, що ця методика навчає думати різними способами, по-різному оцінювати ситуацію, прогнозувати події. Наведемо короткий виклад принципів використання шести капелюхів.

Білий капелюх: інформація. Білий капелюх використовується для того, щоб направити увагу на інформацію. У цьому режимі мислення нас цікавлять тільки факти. Ми задаємося питаннями про те, що ми вже знаємо, яка ще інформація нам необхідна, і як нам її отримати.

Червоний капелюх: почуття та інтуїція. У режимі червоного капелюха в учасників сесії з'являється можливість висловити свої почуття та інтуїтивні здогади щодо розглянутого питання, не вдаючись у пояснення про те, чому це так, і що робити.

Чорний капелюх: формулювання проблеми. Чорний капелюх дозволяє дати волю критичним оцінкам, побоюванням і обережності. Він захищає нас від нерозважливих і непродуманих дій, вказує на можливі ризики і підводні камені. Користь від такого мислення безсумнівна, якщо, звичайно, ним не зловживати.

Жовтий капелюх: логічний позитив. Жовтий капелюх вимагає від нас переключити свою увагу на пошук достоїнств, переваг і позитивних сторін розглянутої ідеї.

Зелений капелюх: креативність. Перебуваючи під зеленим капелюхом, ми придумуємо нові ідеї, модифікуємо вже існуючі, шукаємо альтернативи, досліджуємо можливості.

Синій капелюх: управління процесом. Синій капелюх відрізняється від інших капелюхів тим, що він призначений не для роботи з вмістом завдання, а для управління самим процесом роботи. Зокрема, його використовують на початку сесії для визначення того, що належить зробити, і врешті, щоб узагальнити досягнуте і позначити нові цілі.

Метою використання шести капелюхів є створення умов для особистісного зростання, оскільки ця методика дозволяє всебічно досліджувати проблему, виявити шляхи рішення і прийняти оптимальний варіант.

Наведемо покроковий опис використання шести капелюхів для організації рольової гри на уроці іноземної мови.

1. Студенти знайомляться з історією героя, якому необхідно зробити вибір (розповідається. викладачем, або пропонується текст).

2. Учитель знайомить студентів з ідеєю Е. Де Боно, котрий запропонував колірне рішення шести рівнів мислення:

Червоний - емоції

Жовтий - сильні сторони

Чорний - слабкі сторони

Білий - додаткова інформація

Зелений - творчість , різні варіанти вирішення проблеми

Синій - оптимальний шлях вирішення проблеми

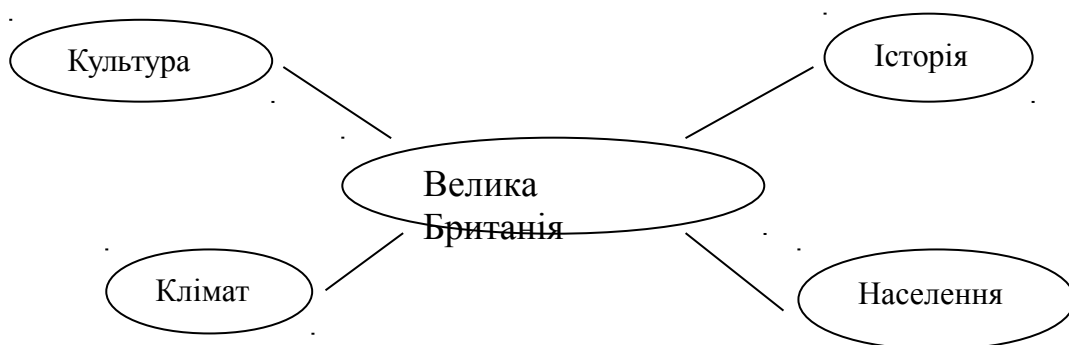
3. Робота в малих групах. Кожна група готує „свій колір” тобто бачення сильних, слабких сторін, варіантів вирішення проблеми, що виникла перед згаданим героєм та презентує результати своєї роботи. При цьому необхідно підбирати розв'язувані конфліктні ситуації, тобто проблеми, які можуть бути вирішені учнями. Послідовність кольорів можна змінити, почавши з білого кольору, тобто запропонувати студентам, перш ніж приступити до виконання завдань, дізнатися додаткову інформацію про героя. Зрозуміло, після презентацій необхідно резюме викладача, в якому він може (при необхідності) запропонувати свій оптимальний варіант вирішення проблеми. У ході презентацій допустимо розумне втручання викладача постановкою питань, внесеними пропозицій і т.д.

Методика „Шість капелюхів мислення” дозволяє уникнути плутанини, оскільки тільки один тип мислення використовується всією групою в певний проміжок часу. При цьому визнається значимість усіх компонентів роботи над проектом – емоцій, фактів, критики, нових ідей, і включає їх в роботу в потрібний момент, уникаючи деструктивних факторів. Методику „Шість капелюхів мислення” можна використовувати для будь-якої розумової роботи в організації тематичних дискусій на заняттях з англійської мови.

Наведемо опис інших ефективних методик критичного мислення, спрямованих на розвиток інформаційно-аналітичних умінь.

Кластери – виділення смислових одиниць тексту і графічне оформлення в певному порядку у вигляді грона. Роблячи якісь записи, замальовки для пам'яті, розподіляємо їх особливим чином, komponуємо за категоріями. Грона – графічний прийом в систематизації матеріалу. Наші думки вже не громадаються, а розташовуються у певному порядку. Правила дуже прості. Малюємо модель сонячної системи: зірку, планети і їхні супутники. У центрі зірка – це тема обговорення, навколо неї планети – великі смислові одиниці, з'єднуємо їх прямою лінією із зіркою, у кожній планеті свої супутники, у супутників свої. Кластери допомагають, якщо під час письмової роботи запас думок вичерпується. Система кластерів охоплює більшу кількість інформації, ніж можна отримати при звичайній письмовій роботі.

Цей прийом може бути застосований на стадії виклику, до знайомства з основним джерелом (текстом) у вигляді питань або заголовків смислових блоків. Наприклад, при вивченні теми „Велика Британія” просимо студентів припустити, за якими напрямками ми будемо вивчати цю країну (ці напрямки можуть бути запропоновані викладачем). Таким чином, ми маємо в своєму розпорядженні ці заголовки смислових блоків навколо основної теми, це виглядає так:



Наступним кроком буде завдання викладача в групах обговорити і зробити припущення за даними напрямками. Інформація записується. Щоб вирішити протиріччя, які неминуче виникнуть в ході запису припущень, і відповісти на

всі питання, що виникли при систематизації, щоб підтвердити або спростувати наші припущення, розширити знання з даної теми, пропонується текст.

Триває робота з даними прийомом і на стадії осмислення: у ході роботи з текстом вносяться виправлення та доповнення в грона. Великий потенціал має цей прийом на стадії рефлексії: це виправлення невірних припущень у „попередніх кластерах”, заповнення їх на основі нової інформації, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між окремими смисловими блоками (робота може вестися індивідуально, в групах, по всій темі або по окремих смисловим блокам). Дуже важливим моментом є презентація „нових” кластерів. Завдання цієї форми не тільки систематизація матеріалу, але й встановлення причинно-наслідкових зв'язків між гронами. Наприклад, як взаємопов'язані між собою смислові блоки: особливості країни і внутрішня політика. Завданням може стати і укрупнення однієї або кількох „грон”, виділення нових. На стадії рефлексії робота з кластерами завершиться. Викладач може посилити цю фазу, надавши учням можливість продовжити дослідження по темі, виконати творче завдання.

Інсерт

Під час читання тексту необхідно робити на полях позначки, а після прочитання тексту заповнити таблицю, де значки стануть заголовками граф таблиці. У таблицю коротко заносяться відомості з тексту. Пропонується кілька варіантів позначок.

„ V ” – відоме

„ + ” – нове

„ - ” – думав інакше

„ ? ” – є питання

Наступним кроком може стати заповнення таблиці („Інсерт”), кількість граф якої відповідає числу значків маркування (див. табл. 2).

Таблиця 3

Таблиця („Інсерт”)

Таблиця "Інсерт"			
„ V ” поставте „ V ” (так) на полях, якщо те, що Ви читаєте, відповідає тому, що ви знаєте, чи думали, що знаєте.	„ + ” поставте „ + ” (плюс) на полях, якщо те, що Ви читаєте, є для вас новим.	„ - ” поставте „ - ” (мінус), на полях, якщо те, що Ви читаєте, суперечить тому, що ви вже знали, або думали, що знаєте.	„ ? ” поставте „ ? ” на полях, якщо те, що Ви читаєте, незрозуміло, або ж Ви хотіли б отримати більш докладні відомості з даного питання.

Для заповнення таблиці Вам знадобиться знову повернутися до тексту, таким чином, забезпечується вдумливе, уважне читання. Технологічний прийом „Інсерт” і таблиця „Інсерт” зроблять зримими процес накопичення інформації, шлях від „старого” знання до „нового”. Важливим етапом роботи стане обговорення записів, внесених в таблицю, або маркування тексту.

Ефективна лекція і бортовий журнал.

Матеріал лекції ділиться на смислові одиниці, передача кожної з них будується в технологічному циклі „виклик – осмислення – рефлексія”. Для організації діяльності використовується прийом „Бортовий журнал”. Стадія „виклику” по кожній смисловій одиниці здійснюється вже відомими вам методами: список відомої інформації, її систематизація, відповіді на питання викладача, ключові слова і т.д. Інформація, отримана на стадії виклику, обговорюється в парах і заноситься в ліву частину „бортового журналу”.

Бортовий журнал	
Припущення	

На смислової стадії робота може бути організована так: один з членів пари працює зі списком у графі „припущення”, ставить знаки „+” і „-”, залежно від правильності припущень; другий записує тільки нову інформацію. Студенти працюють індивідуально.

На стадії рефлексії (роздуми) йде попереднє підбиття підсумків: зіставлення двох частин „бортового журналу”, підсумовування інформації, її

запис і підготовка до обговорення. Організація записів може носити індивідуальний характер, тобто кожен член пари веде записи в обох частинах таблиці самостійно, результати роботи обговорюються в парі. Потім слід новий цикл роботи з наступною частиною тексту. Дуже важливою є підсумкова рефлексія або остаточне підбиття підсумків, яке може стати виходом на нове завдання: дослідження, есе і т.д.

Щоденники і бортові журнали.

Графічні форми організації матеріалу можуть стати провідним прийомом на смисловий стадії. Бортові журнали – узагальнююча назва різних прийомів згідно з якими студенти під час вивчення теми записують свої думки. Способи візуалізації матеріалу можуть стати провідним прийомом на смисловий стадії, наприклад, щоденники і „бортові журнали”. У самому простому варіанті бортовий журнал застосовується перед читанням або іншою формою вивчення матеріалу, студенти записують відповіді на наступні питання:

Що мені відомо з теми?	Що нового я дізнався з тексту?

Зустрівши в тексті ключові моменти, студенти заносять їх у свій бортовий журнал. При читанні, під час пауз і зупинок, студенти заповнюють графі бортового журналу, пов'язуючи досліджувану тему зі своїм баченням світу, зі своїм особистим досвідом. Щоденники можуть використовуватися при читанні тексту на занятті, але особливо продуктивна робота з цим прийомом, коли студенти отримують завдання прочитати текст великого обсягу вдома.

Цитата	Коментарии

У лівій частині щоденника студенти записують ті моменти з тексту, які справили на них найбільше враження, викликали якісь спогади, асоціації з епізодами з їх власного життя, спантеличили їх, викликали протест або, навпаки, захоплення,

здивування. Праворуч вони повинні дати коментар: що змусило записати саме цю цитату. На стадії рефлексії студенти повертаються до роботи з подвійними щоденниками, з їх допомогою текст послідовно розбирається, студенти діляться зауваженнями, які вони зробили до кожної сторінки. Викладач знайомить студентів із власними коментарями, якщо хоче привернути увагу студентів до тих епізодів в тексті, які не прозвучали в ході обговорення.

Щоденники можуть мати й мають третю графу – „листи до викладача”. Цей прийом дозволяє працювати не тільки з текстом, але і проводити діалог з викладачем з приводу прочитаного.

Варіант 1

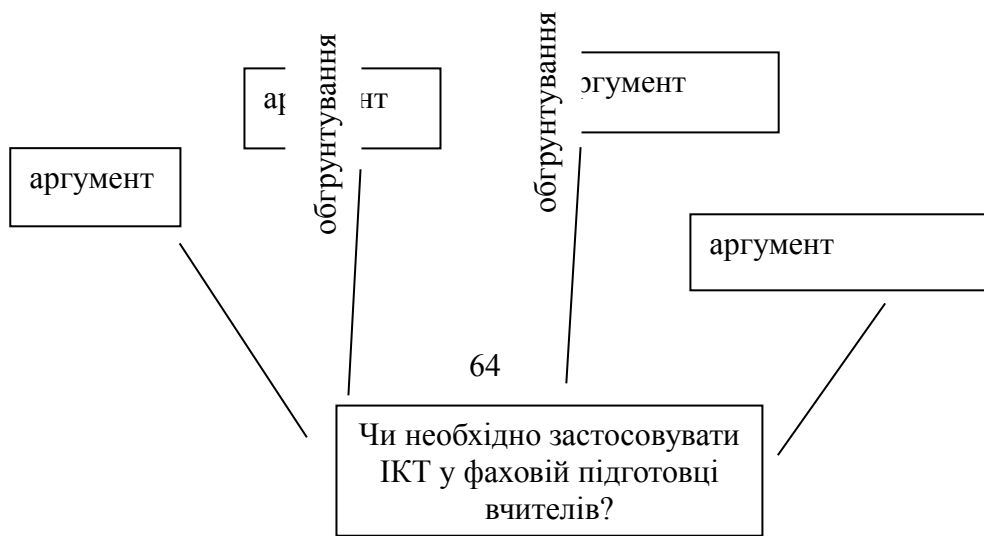
Цитата	Коментарі	Питання до викладача

Варіант 1

Цитата	Коментарі. Питання	Коментарі. Відповіді (студенти самі відповідають на свої питання по закінченні деякого часу)

Дерево пророкувань. Цей прийом допомагає будувати припущення з приводу розвитку сюжетної лінії в оповіданні, повісті.

Прийом допомагає будувати припущення з приводу розвитку сюжетної лінії в оповіданні, повісті. Правила роботи з даним прийомом такі: стовбур дерева – тема, гілки – припущення, які ведуться за двома основними напрямками – „можливо” і „ймовірно” (кількість „гілок” не обмежена), і, нарешті, „листя” – обґрунтування цих припущень, аргументи на користь тієї чи іншої думки.



Товсті і тонкі питання.

Таблиця „Товстих” і „Тонких” питань може бути використана на будь-який з трьох фаз: на стадії виклику – це питання до вивчення теми, на стадії осмислення – спосіб активної фіксації питань по ходу читання, слухання, при роздумах – демонстрація розуміння пройденого (див. табл. 3).

Таблиця 4

Таблиця „Товстих” і „Тонких” питань

Таблиця „Товстих” і „Тонких” питань	
Товсті?	Тонкі?
Дайте 3 пояснення, чому ...?	Хто?
Поясніть, чому ...?	Що?
Чому Ви думаєте ...?	Коли?
Чому Ви вважаєте ...?	Може ..?
У чому відмінність ...?	Буде ...?
Припустімо, що буде, якщо ... ?	Чи міг ... ?
Що, якщо ... ?	Як звати ...?
	Чи було ...?
	Чи згодні Ви ...?
	Чи вірно ...?

По ходу роботи з таблицею в праву колонку записуються питання, що вимагають простої, односкладової відповіді (Наприклад: Хто автор роману „Доріан Грей”?). У лівій колонці – питання, що потребують докладної розгорнутої відповіді.

Гра „Як Ви думаєте?”

Гра з картками для групи з 4-х – 6-ти чоловік.

Підготовка. Викладач роздає всім групам аркуші паперу, на яких наведена схема:

Хід гри:

1. Кожна група отримує набір карток. Одна людина з групи повина перемішати картки і роздати їх. Не має значення, якщо хтось отримує більше карток.
2. Не радячись ні з ким, кожен читає те, що написано на картках, потім кладе кожна з них „обличчям” вгору на те поле на аркуші, де, на його думку, вона повинна перебувати. Наприклад, на одній з ваших карток написано „Кожен учасник матиме можливість висловитися, якщо він захоче”. Якщо ви вважаєте, що теза діє ЗАВЖДИ, покладіть картку на центральне поле. Якщо ви вважаєте, що це вірно У БІЛЬШОСТІ ВИПАДКІВ, покладіть її на середнє поле. Покладіть її на крайнє поле, якщо вважаєте, що ця заборона діє тільки в деяких випадках.
3. Коли всі члени групи розкладуть свої картки, все ще не радячись ні з ким, необхідно уважно подивитися на картки, розкладені іншими членами групи. Якщо комусь із членів групи здасться, що картка розташована неправильно, він перевертає її „обличчям” вниз.
4. Коли цей етап роботи завершено, аналізуємо результат: картки, які залишилися неперевернутими, висловлюють думку групи.
5. Наступний етап – обговорення кожної перевернутої картки. Група з'ясовує, хто поклав картку на це поле, а хто її перевернув. Потім йде обговорення: де повинна знаходитися кожна картка. Якщо група відразу не прийшла до спільного рішення, то доведеться шукати компроміс

Лист „Нарис на основі інтерв'ю”.

Приєм, что дозволяє висловити свою точку зору стосовно певної людини – „Нарис на основі інтерв'ю”, створення „особистісного” тексту.

1. Подумайте про людину, у якої Вам доведеться взяти інтерв'ю. До того, як будете писати питання, дізнайтеся якомога більше про цю людину. Це допоможе Вам, сформулювати питання, на які дійсно варто отримати відповідь.

2. Складання списку питань. Питання, які Ви сформулюєте, повинні показати дійсну зацікавленість і знання предмета обговорення. Якщо Ви не зацікавлені в предметі або нічого про нього не знаєте, важко задавати хороші

питання. Не можна забувати, що тільки на цікаве питання можна отримати цікаву відповідь.

3. Інтерв'ю. При інтерв'ю намагайтеся менше переривати респондента і пам'ятайте: люди, як правило, обережніше висловлюються, коли їх слова відкрито фіксуються на аркуші паперу. Краще максимально запам'ятовувати відповіді, звичайно, роблячи невеликі позначки в блокноті.

4. Лист. Питання задані, відповіді отримані. Можна викласти свої думки, емоції, враження, факти на папері. Протягом 20 хвилин з розрізнених відповідей ви складаєте текст. Це вільний лист (ми розповідали про нього вище), тому не поспішайте коригувати написане. Не забувайте, що це чернетка. Викладач теж пише свій текст (припустімо, інтерв'ю він взяв у кого-небудь до заняття). Писати бажано на великому аркуші паперу або на плівці кодоскопа.

5. Коли час, відведений на лист, закінчено, викладач показує, як удосконалити написане, як здійснювати правку тексту. Текст, запропонований викладачем, повинен добре передавати думку, але відрізнитися невиразною мовою, яка повідомляє, а не зображує. Демонструючи цей твір, запитайте, що студентам подобається в ньому, що і як, на їх погляд, можна змінити. По ходу розмови вносимо фломастером необхідні зміни.

6. виправлення. Тільки після того, як студентам показаний принцип, алгоритм правки, можна запропонувати зачитати один одному свої роботи, щоб почути зауваження, критику. Роботи читаються по черзі. Спочатку аналізується зміст, композиція, а потім стилістика, мова. Доповнення або уточнення автор вносить відразу в текст. На цьому етапі можлива і групова форма роботи.

7. Редагування. Всі представляють поліпшені варіанти своїх творів, враховуючи побажання партнера (з яким, до речі, можна і не погоджуватися, дотримуючись авторського права). Студентам легше редагувати свій текст після того, як їм вказали сильні і цікаві сторони, задали питання, що допомагають побачити слабкі моменти. Цей і попередній етап можна проходити кілька разів.

8. Публікація (видання). Бажаючі (!) Читають свої твори, сидячи в читацькому кріслі. Решті пропонуємо знайти в почуте тексті щось, що їм дуже сподобалося. Треба відзначити: це добре для вдосконалення умінь писемного мовлення. Закінчуючи роботу, можна запропонувати подарувати один одному твори. Приємно отримати в подарунок текст, де головним героєм є ти.

Стратегія „Fishbone”.

Модель постановки та вирішення проблеми, дозволяє описати і спробувати вирішити цілий круг проблем (поле проблем). Студентам пропонується інформація (текст, відеофільм, лекція) проблемного змісту і схема Fishbone для систематизації цього матеріалу .



На „голові” записується формулювання проблеми, а на „кісточках” – факти, що підтверджують, що дана проблема існує. Робота (дослідження) може проводитися індивідуально або по групах. Важливим етапом стане презентація заповненої схеми, яка продемонструє взаємозв'язок проблем, їх комплексний характер. Хід подальшої роботи визначає викладач: це може бути вихід на подальше дослідження або спроба вирішити описані проблеми.

Прийоми проведення усної рефлексії.

Усна рефлексія має своєю метою оприлюднення власної позиції, її співвіднесення з думками інших людей. Часто студенти чи школярі говорять про те, що вираження своїх думок у формі розповіді, діалогу або питань допомагає прояснити деякі значущі проблеми. Серед усього розмаїття прийомів усної рефлексії (діалог, перехресна дискусія чи дискусія „Спільний пошук”) в даній статті представимо опис одного з них, найбільш ефективно застосовується в рамках роботи з педагогами та студентами в процесі

педагогічної практики. Даний прийом – „Дворядний круглий стіл” – має на меті обмін думками з найбільш актуальної проблеми для учасників.

„Дворядний круглий стіл” має своєю метою обмін думками з найбільш актуальній проблемі для учасників.

У процесі проведення „Дворядний круглого столу” викладач формує з учасників дві групи. Перша група утворює „внутрішнє” коло. Учасники цієї групи вільно висловлюються з обговорюваної проблеми. При цьому важливо щоб учасники критикували точку зору інших, а коротко і чітко висловлювали свою власну думку. Учасники другої групи („зовнішнє” коло) фіксують висловлювання учасників внутрішнього кола, готуючи свої коментарі та запитання. Коментарі можуть стосуватися суті обговорюваного питання, процесу обговорення у внутрішньому колі, закономірностей у висловлюваних позиціях, можливих причин подібних висловлювань. Учасники внутрішнього кола повинні чітко і коротко висловити свою думку, пов'язуючи його з попередніми висловлюваннями. Викладач здійснює координацію роботи, не втручаючись у зміст висловлювань, направляючи діалог в рамки обговорюваної проблеми, фіксуючи різні точки зору. Після закінчення роботи внутрішнього кола викладач пропонує групі, що утворює зовнішнє коло, взяти участь в обговоренні. Учасники зовнішнього кола працюють відповідно з правилами, описаними вище. В кінці роботи викладач просить учасників сформулювати висновки в усній або письмовій формі, після чого представляє свої зауваження та коментарі.

Ефективність формування умінь критичного аналізу інформації тісно пов'язано із динамікою технологічного і соціального прогресу, що потребує від студентів вищих навчальних закладів не лише умінь швидкої адаптації до різних видів навчальної діяльності, а й набуття досвіду щодо аналізу нестандартних ситуацій, які можуть виникнути в майбутній професійній діяльності. Крім того, на підвищення якості розвитку цих умінь суттєво впливає рівень застосування сучасних інформаційних технологій. Із розвитком

інформаційних технологій та Internet викладач перестає бути для студента єдиним джерелом інформації. При цьому зміщується акцент із формування репродуктивних навичок, таких як відтворення та запам'ятовування, на розвиток аналітичних умінь, в основі яких аналіз, співставлення, оцінювання виявлених зв'язків, класифікація, систематизація, та групової взаємодії з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Тому доцільно розглянути роль інформаційних технологій у процесі формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів ІМ.

Зважаючи на те, що інформаційні технології сприяють розвитку алгоритмічного мислення завдяки особливостям спілкування з комп'ютером, навичок дослідницької діяльності (при роботі з моделюючими програмами й інтелектуальними навчальними системами), інформаційної культури (при використанні текстових, графічних і табличних редакторів, локальних і мережевих баз даних для обробки інформації), ці технології доцільно використовувати для розвитку тих інформаційно-аналітичних умінь, які найбільше пов'язані із пошуком, відбором, класифікацією та систематизацією отриманої інформації та умінь представлення результатів роботи з інформацією у зрозумілому для інших вигляді, зокрема, умінь: обирати метод і засіб пошуку, виконувати вибірку потрібної інформації за допомогою правильно визначених і сформульованих критеріїв пошуку, здійснювати пошук необхідної інформації в різних джерелах, обирати ефективні підходи щодо забезпечення доступу до необхідної інформації, довгий час знаходити тематичну інформацію за допомогою ІКТ, визначати джерела інформації та стратегії їх пошуку, застосовувати інструментарій для пошуку та отримання інформації, узагальнювати інформацію, отриману з різних джерел, використовуючи різноманітні схеми, таблиці для фіксації результатів, сортувати, класифікувати, систематизувати інформацію за допомогою ІКТ, представляти результати аналізу у вигляді схем, таблиць, діаграм, мультимедійних презентацій тощо.

Кожен з методів і педагогічних засобів, що застосовуються в педагогічній практиці, має свої переваги і недоліки, але використання їх у системі, у взаємозв'язку допоможе досягти найкращих результатів у засвоєнні студентами знань і в розвитку їх розумової активності. Вибір методів і засобів навчання залежить від ряду умов: від специфіки змісту досліджуваного матеріалу, від мети, яку переслідує викладач, від навчального часу, яким він розпорядженні, особливостей складу студентських груп.

Завдання самостійної роботи студентів на третьому етапі полягало у підготовці до заліку, репетиції міні-занять, самоаналізі ефективності реалізації ІАУ.

Підсумковим етапом роботи з формування ІАУ студентів-філологів в процесі професійної підготовки, спрямованим на реалізацію всіх компонентів досліджуваних умінь, став залік. Студентам, окрім теоретичного матеріалу, необхідно було підготувати міні-заняття тривалістю 10 – 15 хвилин. Це забезпечило оцінювання та самооцінювання навчальних досягнень студентів, а саме зіставлення результатів процесу навчання за допомогою розроблених критеріїв і показників сформованості ІАУ, самоаналіз студентами своєї діяльності, виявлення навчальних і професійних досягнень та помилок, аналіз їх причин та внесення коректив. Майбутні фахівці демонструють особистісні психолого-педагогічні та методичні знання з інформаційно-аналітичної діяльності; сформованість ІАУ через самостійно підготовлене і ефективно проведене міні-заняття..

ВИСНОВКИ

У запропонованому посібнику обґрунтовано необхідність формування ІАУ студентів-філологів у процесі фахової підготовки, сутність якої змінюється у нових умовах інформаційного суспільства.

Відсутність у літературі необхідного для нашого дослідження понятійного апарату стимулювала нас до його розробки. Ми запропонували власне визначення поняття „інформаційно-аналітичні уміння”. Інформаційно-аналітичні уміння ми визначили як інтелектуальне новоутворення, що полягає у здатності знаходити, досліджувати, аналізувати потрібну інформацію та ефективно застосовувати її у власній професійно спрямованій діяльності.

Результати вивчення питання формування ІАУ дозволили визначити структуру досліджуваних умінь та з'ясувати, що основою для їх формування є синтез ціннісно-мотиваційного, когнітивно-змістового, діяльнісно-операційного компонентів. На основі виділених компонентів та етапів інформаційно-аналітичної роботи було визначено, що до складу ІАУ входять: 1) уміння здійснювати пошук потрібної інформації за встановленими критеріями, 2) уміння визначати достовірність та корисність інформації для вирішення поставлених завдань, 3) уміння всебічної аналітичної обробки інформації (класифікації, зіставлення, порівняння тощо), 4) уміння творчо та ефективно використовувати результати роботи з інформацією у власній професійно спрямованій діяльності.

Методичні рекомендації, вправи, завдання, педагогічні ситуації, дидактичні ігри та інші матеріали даного посібника будуть корисними у фаховій підготовці, перепідготовці, підвищенні кваліфікації вчителів іноземних мов та студентів.

У ході нашої роботи виявлено ряд перспективних напрямків, які вимагають подальшого теоретичного вивчення й експериментального дослідження, а саме: дослідження зарубіжного досвіду формування ІАУ в умовах вищої освіти та питання підвищення інформаційно-аналітичної компетентності викладачів ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Архангельский С. И. Лекции по теории обучения в высшей школе [Текст] / С. И. Архангельский. – М.: Выс. школа, 1974. – 111 с.
2. Бабанский, Ю. К. Интенсификация процесса обучения / Ю. К. Бабанский. – М.: Знания, 1987. – 80 с.
3. Блатова Н. К., Жельвис В. И. Что наша жизнь? – Игра! Сборник игр и занимательных упражнений на занятиях по иностранному языку / Н. К. Блатова, В. И. Жельвис. – Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2001. – Вып. 1. – 151 с.
4. Вітвицька, С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
5. Волкова, Т. В. Концептуальні підходи до формування інформаційно-аналітичної компетентності інженера-педагога в галузі інформаційної безпеки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sde.ru/prep_sites/volkova/pdf/5.pdf. – Заголовок з екрану.
6. Гайдамак, Е. С. Развитие информационно-аналитической компетентности магистра в процессе разработки электронных средств учебного назначения [Електронний ресурс] / Е. С. Гайдамак // Электронный научный журнал „Вестник Омского государственного педагогического университета”. – Режим доступа: // www.omsk.edu/article/vestnik-omgru-111.pdf. – Заголовок з екрана.
7. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник. / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 374 с.
8. Горячев, А. В. О понятии „информационная грамотность” / А. В. Горячев // Информация и образование, № 8, 2001. – С. 55–60.
9. Давыдов, В. В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования / В. В. Давыдов. – М.: Педагогика, 1986. – 240 с.

10. де Боно, Э. Латеральное мышление : учебник творческого мышления : [перевод с английского] / Эвард де Боно. – Минск, 2005. – 450 с.
11. Журбенко, Н. Л. Обучение созданию вторичных текстов в специализированных вузах. / Н. Л. Журбенко // Высшее образование сегодня. – 2007. – №4 – С.63–64.
12. Зінчук, Н. А. Інформаційно-аналітична компетентність менеджера: значення у професійній управлінській діяльності та передумови формування у ВНЗ. [Електронний ресурс] / Н. А. Зінчук. – Режим доступу: // www.nbuiv.gov.ua/e-journals/ITZN/em7/content/08znashi.htm. Заголовок з екрану.
13. Зязюн, І. А. Наукове осмислення освітнього простору культури в педагогічній теорії / І. А. Зязюн // Імідж сучасного педагога. Науково-практичний освітньо-популярний часопис. – Полтава, 2006. – №5 – 6. – С. 12–16.
14. Карпенко Є. М. Особливості формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх вчителів іноземних мов у процесі фахової підготовки / Є. М. Карпенко // Збірник наукових праць учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції „Тенденції розвитку професійно-педагогічної освіти в Україні і за кордоном”, Житомир, 2006. – С.119 – 120.
15. Квиртия, Л. Д. Методические вопросы теории и практики педагогической информации. Обзорная информация / Л. Д. Квиртия – М.: НИИ ОПАПН СССР. – 1976. – 63 с.
16. Конотопов, П. Ю. Информационно-аналитическая работа и модель мира эксперта-аналитика – [Електронний ресурс] / П. Ю. Конотопов. – Режим доступу: http://tiara.narod.ru/2002_1/a2002_1_5.html (12.11.03).
17. Кравчук, О. А. Використання нейронних мереж для пошуку закономірностей, прогнозування та якісного аналізу інформації / О. А. Кравчук, О. М. Синюк, М. Є. Скиба // Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах : збірник наукових праць за результатами Всеукраїнської конференції. – Хмельницький, 2003. – С. 148–149.
18. Краткий психологический словарь / Под ред. А. В. Петровского. – М.: Политиздат, 1985. – 431с.

19. Кроуфорд, А. Технології навчання критичного мислення учнів / А. Кроуфорд – Київ: „Плеяди”, 2006. – 217 с.
20. Крутецкий, В. А. Психология обучения и воспитания школьников: Книга для учителей и кл. руков / В. А. Крутецкий. – М.: Просвещение, 1976. – 303 с.
21. Кузнецов, И. Н. Учебник по информационно-аналитической работе / И. Н. Кузнецов. – М.: ООО Изд-во „Яуза”, 2001. – 320 с.
22. Кузьмина, Н. В. Основы вузовской педагогики. Уч. пособие для студентов университета / Н. В. Кузьмина. – Л., 1972. – 308 с.
23. Леонтьев, А. Н. Деятельность, сознание, личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
24. Лернер, И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 188 с.
25. Лурия, А. Р. Предисловие редактора русского издания / А. Р. Лурия // Брунер Дж. Психология познания. М., 1977. – С. 5.
26. Максимович Г. Беседы с академиком В. Глушковым / Г. Максимович – М.: Мол.гвардія, 1978. – 223 с.
27. Махнина, Ф. М. Информатизация в контексте модернизации Российского общества [Текст] : дис. канд. соц. наук : 22.00.06 / Ф. М. Махнина. – Казань. 1999. – 240 с.
28. Миньяр-Белоручев Р. К. Методика обучения французскому языку: Учеб. пособие. / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Просвещение, 1990. – 224 с.
29. Настольная книга преподавателя иностранного языка: Справ. пособие // Маслыко Е. А., Бабинская П. К., Будько А. Ф., Петрова С. И. Мн.: Высш. шк., 1999. – 522 с.
30. Нероба, Є. Професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах Польщі: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Є. Нероба / Інститут ПППО АПН України. – К., 2003. – 280 с.
31. Образование в информационном обществе. Издание ЮНЕСКО для всемирного саммита по информационному обществу. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://www.ifap.ru/library/book193.pdf>. – Заголовок з екрана.

32. Овчарук, О. В. Компетентнісний підхід в освіті: Загальноєвропейські підходи / О. В. Овчарук // Інформаційні технології і засоби навчання. Електронне наукове фахове видання. – 2009. – №5 (13). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em13/content/0900veea.htm>. – Заголовок з екрану.
33. Основи нових інформаційних технологій навчання: Посібник для вчителів /Ю. І. Машбиць, О. О. Гокунь, М. І. Жалдак, Н. В. Морзе та ін. / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України; Інститут змісту і методів навчання. – К., 1997. – 260 с.
34. Остряньська, О. А. Формування комплексних педагогічних умінь у майбутніх учителів початкових класів: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 О. А. Остряньська / Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2002. – 281с.
35. Павлик, О. Ю. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04: О. Ю. Павлик / Національна академія держ. прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2004. – 19 с.
36. Педагогическая энциклопедия : в 4-х т. –М.: Сов. энциклопедия, 1965. – Т.4. – 912 с.
37. Попков, В. А., Коржуев, А. В., Рязанова, Е. Л. Критическое мышление в контексте задач высшего профессионального образования: Книга для начинающего преподавателя / В. А. Попков, А. В. Коржуев, Е. Л. Рязанова. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2001. – 165 с.
38. Рубинштейн, С. Л. О мышлении и путях его исследования / С. Л. Рубинштейн. – М.: Наука, 1958. – 216 с.
39. Ситуационный анализ, или Анатомия кейс-метода / Под ред. Сурмина Ю. П. Киев: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.
40. Сметаніна, Л. С. Алгоритмічна діяльність як вектор покращення професійної підготовки майбутніх учителів суспільно-гуманітарного напрямку –

[Електронний ресурс] / Л. С. Сметаніна. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/osdys/2011_1/11slssgn.pdf. – Заголовок з екрану.

41. Современная философия: словарь и хрестоматия. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 511 с.

42. Стрельников, В. Ю. Застосування в університеті технології „навчання дослідження” / В. Ю. Стрельников // Інформаційний вісник Академії наук вищої школи України. – 2004. – № 2 (40). – С. 28–31.

43. Троцко, Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах: Автореф. дис. докт. пед. н.:13.00.04 / Г. В.Троцко. – К.: Інститут ПППО, 1997.– 54 с.

44. Философский словарь или краткое объяснение философских и других выражений. – К., 1876. – 317 с.

45. Юзвішин, І. Й. Інформаціологія або закономірності інформаційних процесів та технологій в мікро – та макросвітах Всесвіту/ І. Й. Юзвішин Пер. з рос. – 4-е вид. /Східноукр. Держ.ун-т. – Луганськ, 1999. – 203 с.

46. Ur P. A Course in Language Teaching: Practice and Theory. – 3^d printing. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 375 p.

47. Mc Peck, J. Critical Thinking and Education. – Oxford: Martin Robertson, 1981. – 169 p.

Навчальне видання

Карпенко Євгенія Миколаївна

**ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-
АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

Навчально-методичний посібник